शिक्षित दुहबी, समृद्ध दुहबी

दुहबी नगरपालिका सुनसरीको नगर शिक्षा योजना

(२०८३/२०८४–२०९३/२०९४)

Municipal Education Plan of Duhabi (2083-2093)

स्थानीय सरकार
दुहबी नगरपालिका
दुहबी, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

(स्विकृत मिति : २०८३ असार १९)

© सर्वाधिकर प्रकाशकमा

संरक्षक

श्री वेदनारायण गच्छदार, नगर प्रमुख- दुहवी नगरपालिका, सुनसरी

श्री मेनुका पोखरेल खतिवडा, नगर उपप्रमुख- दुहवी नगरपालिका, सुनसरी

योजना निर्माण कार्यदल

श्री विकास घिमिरे, शिक्षा शाखा प्रमुख, दुहवी नगरपालिका- संयोजक

श्री पिताम्वर अधिकारी मा. शि. तृतीय श्री सरस्वती मावि दुहवी- सदस्य

श्री इन्दिरा कटुवाल मा.शि. तृतीय श्री विष्णु मावि दुहवी- सदस्य

श्री आनन्द कुमार चौधरी मा.शि. तृतीय श्री गोपाल मावि दुहवी- सदस्य

श्री निश्चलराज शाक्य, प्रिन्सिपल, महेन्द्र मेमोरियल एकेडेमी दुहवी- सदस्य

श्री सन्तोस तिमल्सिना, प्राविधिक सहायक दुहवी नगरपालिका- सदस्य

श्री दिपक बहादुर चन्द, प्राविधिक सहायक दुहवी नगरपालिका- सदस्य

सल्लाहकार तथा बाह्य विज्ञ

श्री सुवर्ण घिमिरे, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत- दुहवी नगरपालिका, सुनसरी

श्री सञ्जिव कुमार यादव, सह प्राध्यापक, सहायक क्याम्पस प्रमुख, जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी

श्री विमल नेपाल, उपप्राध्यापक जनता बहुमुखी क्यम्पस, इटहरी, सुनसरी

प्रकाशक

दुहवी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

दुहवी, सुनसरी ।

स्थानीय सरकार
सम्पर्क नं.०२५-५४३०३०
दुहवी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
दुहबी, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

मिति: २०८३।०३।११

प्राक्कथन

नेपालको कोशी प्रदेश, सुनसरी जिल्लामा पर्ने एक ऐतिहासिक, औद्योगिक तथा व्यापारिक महत्व बोकेको क्षेत्रको रूपमा दुहवी नगरपालिका रहेको छ । कुल ७३.६७ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको यस नगरपालिकाको आफ्नै विशिष्ट भौगोलिक र सामाजिक पहिचान छ । साविकका दुहवी भलुवा नगरपालिका रहेको यस नगरपालिका सोनापुर, सिमरिया, तनमुना र पूर्वकुशाहा गाविसहरूलाई मिलाएर विभिन्न चरणमा विस्तार हुँदै हाल १२ वटा वडाहरूमा विभाजित रहेको छ । यो नगरपालिका सघन शहरीकरण र आर्थिक केन्द्रको रूपमा अगाडि बढिरहेको छ । दुहवी बजार, सोनापुर जस्ता मुख्य बजार तथा औद्योगिक कोरिडोर समेटेको यो नगरपालिका बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक, बहुजातीय र विविधतायुक्त नगर हो ।

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका आ–आफ्ना अधिकार र कार्यक्षेत्रहरू स्पष्ट तोकेको छ । यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चलन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा छ, जसले स्थानीय तहलाई विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा महत्वपूर्ण कार्यहरू सम्पादन गर्ने पूर्ण अधिकार प्रदान गरेको छ । यसै संवैधानिक र कानुनी सन्दर्भमा नगरभित्र सञ्चालित विद्यालयहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्दै शिक्षामा समतामूलक पहुँच, गुणस्तरीय शिक्षा, सक्षमता, सान्दर्भिकता, समावेशीकरण, सुशासन तथा प्राविधिक शिक्षाको विकास सुनिश्चित गर्नका लागि उपलब्ध भौतिक, वित्तीय र मानवीय स्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गर्नुपर्ने वास्तविकतालाई मध्यनजर गर्दै **"गुणस्तरीय, सिपमूलक, प्रविधिमैत्री शिक्षाः सामाजिक रूपान्तरण दुहबीको इच्छा"** भन्ने दूरदृष्टि लिई दुहवी नगरपालिकाले **दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८३–२०९३)** निर्माण गरी कार्यान्वयनमा लैजाँदै छ ।

शिक्षा कुनै पनि समाज र निश्चित भूगोलको समग्र विकासको आधारभूत सर्त तथा देश विकासको मेरुदण्ड हो । यस महत्वपूर्ण विषयलाई आत्मसात् गरी उपलब्ध ऐन, कानुन, नीति, नियम तथा अन्य राष्ट्रिय दस्तावेजहरूको गहन अध्ययन गरी नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, नेपाल सरकारको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) तथा अन्य राष्ट्रिय रणनीतिको परिधिमा रहेर स्थानीय सरोकारवालाहरू, शिक्षाविद्, विज्ञ तथा जनप्रतिनिधिहरूसँग चरणबद्ध रूपमा व्यापक छलफल गरी निर्माण गरिएको यो दीर्घकालीन शैक्षिक योजना दुहवी नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक रूपान्तरणका लागि एक मार्गदर्शक र ऐतिहासिक दस्तावेज हुनेछ भन्ने मैले पूर्ण विश्वास लिएको छु ।

यस नगरपालिकाको बहुजातीय, बहुभाषिक र बहुसांस्कृतिक पहिचानलाई मनन् गर्दै, नगरको वर्तमान शैक्षिक अवस्थाको वस्तुनिष्ठ अध्ययन गरी तयार पारिएको यस योजना निर्माण कार्यमा अहोरात्र खटिएर संयोजन गर्नुहुने नगर उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्षहरू, शिक्षा शाखा प्रमुख लगायत लेखन कार्यदललाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै, योजना निर्माणका क्रममा अमूल्य सल्लाह र सुझाव दिनुहुने जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरीका सहप्राध्यापक सञ्जय यादव, उपप्राध्यापक विमल नेपाल, प्रबुद्ध वर्ग, प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू, नागरिक समाज तथा यस योजनालाई मूर्त रूप दिन प्राविधिक, खोज–अनुसन्धान एवं लेखन कार्यमा अहोरात्र खटिने दुहवी नगरपालिका शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाको टिमलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस दूरगामी नगर शिक्षा योजनामा समावेश गरिएका रणनीतिक लक्ष्य र विषयवस्तुहरूको अक्षरशः कार्यान्वयनमा सम्पूर्ण शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, राजनैतिक दल र सरोकारवाला निकायहरूको सक्रिय सहयोग र सहकार्यको अपेक्षा राख्दै, यस योजनाको पूर्ण सफलता एवम् प्रभावकारी कार्यान्वयनको हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

वेद नारायण गच्छदार
नगर प्रमुख

वेद नारायण गच्छदार
नगर प्रमुख

स्थानीय सरकार
सम्पर्क नं.०२५-५४३०३०
दुहबी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
दुहबी, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

मितिः २०८३।०३।१०

भूमिका

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका आ-आफ्ना अधिकार र कार्यक्षेत्रहरू स्पष्ट तोकेको छ । यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चलन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा छ, जसमा स्थानीय तहले विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा महत्वपूर्ण कार्यहरू सम्पादन गर्ने अधिकार उल्लेख गरिएको छ । त्यसैले आफ्नो स्थानीय तहमा सञ्चालित विद्यालयहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्दै शिक्षामा समतामूलक पहुँच, गुणस्तरीय शिक्षा, सक्षमता, सान्दर्भिकता, समावेशीकरण, सुशासन तथा प्राविधिक व्यवस्थापन आदि सुनिश्चित गर्नका लागि स्थानीय तहले उपलब्ध स्रोत साधन (भौतिक, वित्तीय र मानवीय) को अधिकतम परिचालन गर्नुपर्ने वास्तविकतालाई मध्यनजर गर्दै दुहवी नगरपालिकाले निर्माण गरेको यस दूरगामी दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८३-२०९३) निर्माण कार्यमा नेतृत्वदायी रूपमा सहभागी भई कार्यान्वयनको चरणमा लैजान पाउँदा मलाई अत्यन्तै खुसी लागेको छ ।

कुनै पनि ठाउँको समग्र विकासमा शिक्षाको विकास भनेको आधारभूत आवश्यकता र प्रमुख मेरुदण्ड हो । यो महत्वपूर्ण विषयवस्तुलाई आत्मसात् गरी उपलब्ध ऐन, कानुन, नीति, नियम तथा अन्य दस्तावेजहरूको गहन अध्ययन गरी नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चलन ऐन, २०७४, आवधिक योजनाहरू, नेपाल सरकारको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) तथा विभिन्न ऐन कानुनको परिधिमा रहेर स्थानीय सरोकारवालाहरू, शिक्षाविद्, विज्ञ तथा जनप्रतिनिधिहरूसँग चरणबद्ध रूपमा छलफल गरी निर्माण गरिएको यो शैक्षिक योजना नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक विकास र रूपान्तरणका लागि एक ऐतिहासिक दस्तावेज हुनेछ भन्ने मैले पूर्ण विश्वास लिएको छु ।

समग्र नगरपालिकाको गुणस्तरीय शिक्षामा समान पहुँच पुऱ्याउने, शिक्षाको मौलिक अधिकारबाट कोही पनि नगरवासीलाई बञ्चित नबनाउने र एक्काइसौँ शताब्दी सुहाउँदो प्रविधिमैत्री दक्ष जनशक्तिको उत्पादनमा सहयोग पुऱ्याउने पवित्र उद्देश्यका साथ हाम्रो नगरपालिकाको वर्तमान शैक्षिक अवस्थाको गहन अध्ययन गरी तयार पारिएको यस योजना निर्माण कार्यमा नगर प्रमुखज्यु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्षहरू, शिक्षा शाखा प्रमुख लगायत कार्यदल र लेखन समितिका पदाधिकारीहरू, योजना निर्माणका क्रममा अमूल्य सल्लाह र सुझाव दिनुहुने स्थानीय शिक्षाविद्, विज्ञ टोली, प्रधानाध्यापक, शिक्षक लगायत यस योजनालाई मूर्त रूप दिन खोज, अनुसन्धान तथा लेखन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने प्राविधिक टोली एवं दुहवी नगरपालिका शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाको सिंगो परिवारलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस दीर्घकालीन शैक्षिक योजनामा समावेश विषयवस्तुहरूलाई आगामी दिनमा अझ परिष्कृत र परिमार्जन गर्दै लैजान यहाँहरूको रचनात्मक सुझावको सदैव अपेक्षा राख्दै, यस योजनाको पूर्ण सफलता एवम् प्रभावकारी कार्यान्वयनको हार्दिक कामना गर्दछु ।

धन्यवाद ।

मेनुका पोखरेल खतिवडा
नगर उपप्रमुख
दुहवी नगरपालिका, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

स्थानीय सरकार
सम्पर्क नं.०२५-५४३०३०
दुहवी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
दुहवी, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

मितिः २०८३।०३।१०

भूमिका

दुहवी नगरपालिका, सुनसरी कोशी प्रदेशकै एक ऐतिहासिक, औद्योगिक तथा व्यापारिक महत्व बोकेको गतिशील स्थानीय तह हो। यहाँ विभिन्न जातजाति, वर्ग, समुदाय, भाषा र पेसामा व्यापक विविधता रहेको छ र सोही अनुरूप नगरको शैक्षिक क्षेत्रमा समेत विविधता र विशिष्ट आवश्यकताहरू रहेका पाइन्छन्। यस प्रकारको विविधतालाई उचित सम्बोधन गर्दै सबैका लागि गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्न नेपालको संविधानले माध्यमिक तह सम्मको शिक्षाको व्यवस्थापन र सञ्चालनको पूर्ण अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ। संघीयताको मर्म अनुरूप स्थानीय सरकार सञ्चलन ऐन, २०७४, नेपाल सरकारका विभिन्न आवधिक योजनाहरू, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी नियमावली, २०७७, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६, प्रचलित शिक्षा ऐन तथा नियमावलीहरू, नेपाल सरकारको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) एवं दुहवी नगरपालिकाले तर्जुमा गरेका विभिन्न स्थानीय कानुन, नीति तथा कार्यविधिहरूले दिएको अधिकार र मार्गदर्शनलाई आत्मसात् गर्दै, नगरको विशिष्ट स्थानीय आवश्यकताहरूको पहिचान गरी त्यसैका आधारमा स्थानीय शिक्षाको दिगो विकासका लागि दुहवी नगरपालिकाले यो दीर्घकालीन दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८३–२०९३) तयार पारी कार्यान्वयनको चरणमा पुऱ्याएकोमा मलाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको हैसियतले अत्यन्तै खुसी लागेको छ।

कुनै पनि क्षेत्रको सर्वाङ्गीण र दिगो विकासका लागि शिक्षाको विकास अपरिहार्य एवं प्रथम विकल्प हो भने समृद्ध समाज निर्माणको मुख्य मेरुदण्ड नै शिक्षा हो। त्यसकारण, शिक्षा नगरको रूपान्तरणका लागि सबैभन्दा प्राथमिक र महत्वपूर्ण क्षेत्र हो। स्थानीय सरोकारवालाहरूको व्यापक सहभागितामा विषय विज्ञहरूले नगरपालिकाको हालको शैक्षिक अवस्थाको गहन एवं वस्तुनिष्ठ विश्लेषण गरी आगामी दिनका लागि तयार पारेको दूरगामी रणनीतिक दस्तावेज नै यो शिक्षा योजना हो, जसले नगरको समग्र शैक्षिक विकास र प्रशासनिक सुशासनका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन गर्दछ।

यो महत्वपूर्ण दस्तावेज विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू, स्थानीय शिक्षाविद्, विषय विज्ञ, जनप्रतिनिधिहरू, शिक्षा शाखा एवं प्रशासनिक कर्मचारीहरू लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको निरन्तर प्रयास, समन्वय र सहकार्यबाट मात्र सम्भव भएको हो। त्यसकारण, यो योजना निर्माणका क्रममा प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा आबद्ध हुनुभएका सम्पूर्ण सरोकारवाला, विभिन्न तह र तप्काका व्यक्ति तथा सहयोगी संस्थाहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। यसै गरी, यस शैक्षिक योजनाको मर्म र दूरदृष्टिलाई बुझेर योजना तर्जुमा गर्न र यसलाई दृढताका साथ लागू गर्न नेतृत्वदायी तत्परता देखाउनुहुने आदरणीय नगर प्रमुख, नगर उपप्रमुख ज्यू लगायत सम्पूर्ण कार्यपालिका सदस्य तथा जनप्रतिनिधि ज्यूहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी ज्यूहरू एवं विद्यालयसँग सम्बद्ध सम्पूर्ण महानुभावहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, यस गरिमामय योजनाको प्रभावकारी एवं परिणाममुखी कार्यान्वयनका लागि आगामी दिनमा समेत यहाँहरूको रचनात्मक र मार्गदर्शक सुझावको निरन्तर अपेक्षा राख्दछु। प्रशासनिक नेतृत्वको तर्फबाट यस योजनाको अक्षरशः पालना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दै, समग्र दुहवी नगरपालिकाको शैक्षिक उन्नयन, नतिजामुखी बढोत्तरी र यस योजनाको पूर्ण सफलताको हार्दिक कामना गर्दछु।

धन्यवाद।

सुवर्ण घिमिरे
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
दुहवी नगरपालिका, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

स्थानीय सरकार
सम्पर्क नं.०२५-५४३०३०
दुहबी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
दुहबी, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

मितिः २०८३।०३।१०

भूमिका

संघीयताको मर्म र कानुनी व्यवस्था अनुरूप स्थानीय सरकार सञ्चलन ऐन, २०७४, नेपाल सरकारका विभिन्न आवधिक योजनाहरू, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी नियमावली, २०७७, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६, प्रचलित शिक्षा ऐन तथा नियमावलीहरू, नेपाल सरकारको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) एवं दुहवी नगरपालिकाले तर्जुमा गरेका विभिन्न स्थानीय कानुन, नीति तथा कार्यविधिहरूले दिएको अधिकार र मार्गदर्शनलाई पालना गर्दै, नगरको विशिष्ट स्थानीय आवश्यकताहरूको पहिचान गरी त्यसैका आधारमा स्थानीय शिक्षाको दिगो र प्रविधिमैत्री विकासका लागि दुहवी नगरपालिका स्तरीय यो दीर्घकालीन दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८३–२०९३) तयार पारी लागू गर्ने चरणमा पुगेकोमा मलाई शिक्षा शाखा प्रमुखको हैसियतले अत्यन्तै खुसी लागेको छ।

शिक्षा नै समाज रूपान्तरणको मुख्य आधार हो। कुनै पनि क्षेत्रको सर्वाङ्गीण विकासका लागि शिक्षाको गुणात्मक विकास अपरिहार्य छ। "गुणस्तरीय, सिपमूलक, प्रविधिमैत्री शिक्षाः सामाजिक रूपान्तरण दुहबीको इच्छा" भन्ने दूरदृष्टि लिई तर्जुमा गरिएको यो दुहवी नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना स्थानीय सरोकारवालाहरूको व्यापक सहभागितामा र विषय विज्ञहरूले नगरको वर्तमान शैक्षिक अवस्थाको गहन एवं वस्तुनिष्ठ विश्लेषण गरी आगामी दिनमा शैक्षिक सुधारका लागि रणनीतिक दस्तावेजको रूपमा निर्माण गरिएको छ, जसले नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक विकास, सिकाइ उपलब्धि सुधार र शैक्षिक सुशासनका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन गर्नेछ।

यो महत्वपूर्ण दस्तावेज निर्माण कार्य विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू, स्थानीय शिक्षाविद्, विषय विज्ञ, जनप्रतिनिधिहरू, शिक्षा शाखाका कर्मचारीहरू लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको निरन्तर प्रयास, प्राविधिक समन्वय र सहकार्यबाट मात्र सम्भव भएको हो। त्यसकारण, यो योजना निर्माणको गहन कार्यमा अहोरात्र जुट्नुभएका सम्पूर्ण योजना लेखन कार्यदलका सदस्यहरु, सरोकारवाला, विभिन्न तह र तप्काका व्यक्ति तथा सहयोगी संस्थाहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद र कृतज्ञता प्रकट गर्दछु।

यसै गरी, यस शैक्षिक योजनाको मर्म र दूरदृष्टिलाई बुझेर योजना तर्जुमा गर्न र यसलाई दृढताका साथ लागू गर्न नीतिगत एवं प्रशासनिक नेतृत्व तथा तत्परता देखाउनुहुने आदरणीय नगर प्रमुख ज्यू, नगर उपप्रमुख ज्यू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू लगायत सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि ज्यूहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारी ज्यूहरू एवं विद्यालयको शैक्षिक वातावरण सुधारमा सम्बद्ध सम्पूर्ण महानुभावहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, यस दूरगामी नगर शिक्षा योजनाको अक्षरशः पालना, प्रभावकारी कार्यान्वयन र अर्थपूर्ण नतिजाका लागि आगामी दिनमा समेत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूबाट रचनात्मक सुझाव, सहयोग र सहकार्यको निरन्तर अपेक्षा राख्दछु। यस योजनाको सफल कार्यान्वयन मार्फत समग्र दुहवी नगरपालिकाको शैक्षिक उन्नयन, नतिजामुखी बढोत्तरी र सुखद परिणामको हार्दिक कामना गर्दछु।

धन्यवाद।

विकास घिमिरे
शिक्षा शाखा प्रमुख
दुहवी नगरपालिका, सुनसरी
कोशी प्रदेश, नेपाल

विषयसूची

योजनाको सारांश *1*

विषय प्रवेश *1*

शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य *2*

योजना निर्माण प्रक्रिया *2*

योजनाको दस्तावेजको स्वरूप *3*

परिच्छेद १ 4

१. परिचय 4

१.१ भौगोलिक अवस्थिति *4*

१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचना *5*

१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था *5*

१.४ आर्थिक अवस्था *5*

१.५ शैक्षिक अवस्था *6*

२. सबल पक्षहरु 7

३. शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू 7

४. अवसरहरू 9

५. चुनौतीहरू 10

परिच्छेद २ 11

२. दूरदृष्टि, उद्‌देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण 11

२.१ दूरदृष्टि *11*

२.२ लक्ष्य *11*

२.३ उद्‌देश्य *11*

२.४ रणनीतिहरु *11*

२.५ अपेक्षित उपलब्धि *13*

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण *13*

परिच्छेद ३ 16

३. विद्‌यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र 16

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा *16*

३.२ आधारभूत शिक्षा *20*

३.३ माध्यमिक शिक्षा *26*

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाई *33*

परिच्छेद ४ 37

४. अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु 37

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन *37*

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास *41*

४.३ समता र समावेशीकरण *44*

४.४ विद्‌यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम *48*

४.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा *51*

४.६ विद्‌यालय भौतिक पूर्वाधार विकास .... ***Error! Bookmark not defined.***

४.७ विद्‌यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि .... ***Error! Bookmark not defined.***

४.८ प्रविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम *54*

परिच्छेद ५ 58

५. विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन 58

५.१ संस्थागत क्षमता विकास 58

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध 62

परिच्छेद ६ 65

६. लगानी र स्रोत व्यवस्थापन 65

६.१ परिचय 65

परिच्छेद ७ 68

७. कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण 68

७.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 68

योजनाको सारांश

नगर शिक्षा योजना स्थानीय तहभित्रको शिक्षा प्रणालीलाई समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको समग्र रणनीतिक दस्तावेज हो । यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तथा वैकल्पिक/आजीवन शिक्षासम्मका कार्यक्रमलाई एकीकृत ढङ्गले समेटेको छ। योजनाको प्रमुख उद्देश्यहरूमा शिक्षामा पहुँच र समता विस्तार, सिकाइ उपलब्धि सुधार, शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि, विद्यालय शासन र व्यवस्थापन सुदृढीकरण, प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग, तथा सुरक्षित र बालमैत्री वातावरण निर्माण समावेश छन्।

योजना तयार गर्दा तथ्याङ्क विश्लेषण, विद्यालय अवस्था अध्ययन, सरोकारवालासँग परामर्श तथा स्थानीय आवश्यकता पहिचानलाई आधार बनाइएको छ। यसले विद्यालय भर्ना र निरन्तरता, ड्रपआउट न्यूनीकरण, लक्षित समूह (बालिका, दलित, अपाङ्गता भएका बालबालिका, सीमान्तकृत समुदाय) का लागि विशेष कार्यक्रम, तथा औपचारिक/वैकल्पिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिएको छ।

कार्यान्वयन रणनीतिमा स्पष्ट लक्ष्य, परिणाम सूचक, वार्षिक कार्ययोजना, जिम्मेवारी बाँडफाँड र अनुगमन-मूल्याङ्कन व्यवस्था समावेश गरिएको छ। स्थानीय स्रोत परिचालन, अन्तर-तह समन्वय, समुदाय सहभागिता र सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई जोड दिइएको छ।

समग्रमा, यो शिक्षा योजना स्थानीय तहको शैक्षिक रूपान्तरणका लागि मार्गदर्शक दस्तावेज हो। योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सबै बालबालिकालाई समान अवसर, गुणस्तरीय सिकाइ र जीवनोपयोगी सीप प्रदान गर्दै सामाजिक न्याय र दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

क) विषय प्रवेश

संविधानतः संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहमा निहित भएको छ। नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ तथा विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विद्यमान कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई आफ्ना भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भअनुसार शिक्षा नीति तथा योजना निर्माण गर्ने स्पष्ट अधिकार र दायित्व प्रदान गरेको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय शिक्षा योजना स्थानीय तहको शिक्षा विकासको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहभित्रका बालबालिका, युवा तथा वयस्कहरूको समावेशी, गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले तयार गरिने दीर्घकालीन तथा मध्यकालीन योजना हो। यस योजनाले प्रारम्भिक बाल विकासदेखि माध्यमिक तह, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्मका सबै आयामलाई समेट्दै स्थानीय आवश्यकतामा आधारित लक्ष्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा बजेटको स्पष्ट खाका प्रस्तुत गर्दछ । साथै यसले संघीय तथा प्रदेशस्तरीय शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) तथा दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) सँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वयात्मक रूपमा अघि बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ ।

स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया तथ्यमा आधारित, सहभागीमूलक र समावेशी हुनुपर्दछ । यस क्रममा विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, समुदाय, सरोकारवाला निकाय तथा विषयगत विज्ञहरूको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान असमानता, पहुँचको समस्या, गुणस्तरका चुनौती, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवाल, अपाङ्गता मैत्री पूर्वाधार, डिजिटल शिक्षा, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् प्रतिरोधी शिक्षा प्रणाली जस्ता समसामयिक विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न सहयोग गर्दछ ।

यसरी तयार गरिने स्थानीय शिक्षा योजनाले स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रमा लगानीको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्ने तथा नतिजामूलक कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । दीर्घकालीन दृष्टि, स्पष्ट लक्ष्य र मापनयोग्य सूचकहरूसहितको स्थानीय शिक्षा योजना मार्फत स्थानीय तहले आफ्ना नागरिकका लागि समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो शिक्षा प्रणाली निर्माणतर्फ ठोस कदम चाल्न सक्नेछ ।

ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

शिक्षा सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय विकासको आधारस्तम्भ हो । गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो विकास सम्भव हुँदैन । संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको सन्दर्भमा शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य झनै बढेको छ । स्पष्ट दृष्टि, लक्ष्य र रणनीतिबिना सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमहरू अपेक्षित नतिजा दिन नसक्ने हुँदा व्यवस्थित शिक्षा योजना अपरिहार्य भएको छ ।

शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख आवश्यकता स्थानीय सन्दर्भ, आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा विकासलाई अगाडि बढाउनु हो । देशभर शिक्षा क्षेत्रमा भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विविधता विद्यमान छ । एकै किसिमको नीति र कार्यक्रमले सबै स्थानका समस्या समाधान गर्न नसक्ने भएकाले स्थानीय तथ्याङ्क, विद्यालयको अवस्था, सिकाइ उपलब्धि, पहुँच र निरन्तरताको अवस्था, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार तथा स्रोत साधनको यथार्थ मूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षा योजना तयार गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले स्थानीय समस्यालाई पहिचान गरी समाधानमुखी हस्तक्षेप सुनिश्चित गर्दछ ।

शिक्षा योजना निर्माणको अर्को महत्वपूर्ण औचित्य सीमित स्रोत साधनको प्रभावकारी र पारदर्शी उपयोग हो । शिक्षा क्षेत्रमा लगानी बढ्दै गए तापनि स्रोतको सही प्राथमिकता निर्धारण हुन नसक्दा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । शिक्षा योजनाले स्पष्ट प्राथमिकता, कार्यक्रम र बजेटबीचको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी स्रोतको दोहोरोपन घटाउने र नतिजामूलक लगानी सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । साथै, यसले विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्न सहज बनाउँछ ।

समावेशीता, समानता र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्नु पनि शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख औचित्य हो । बालबालिकाको पहुँचबाहिर रहने अवस्था, लैङ्गिक विभेद, जातीय तथा सामाजिक बहिष्करण, अपाङ्गता, गरिबी र भौगोलिक कठिनाइका कारण सिर्जित असमानतालाई सम्बोधन गर्न लक्षित रणनीति आवश्यक हुन्छ । शिक्षा योजनाले GESI उत्तरदायी कार्यक्रमहरू समावेश गरी पछाडि परेका तथा जोखिममा रहेका समूहको शिक्षामा पहुँच, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

त्यसैगरी, शिक्षा योजनाले शिक्षा प्रणालीको गुणस्तर सुधार र दिगोपन सुनिश्चित गर्दछ । शिक्षकको पेशागत विकास, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, शिक्षण-सिकाइ प्रक्रिया, परीक्षा तथा मूल्याङ्कन प्रणाली, डिजिटल शिक्षा र नवप्रवर्तनलाई योजनाबद्ध रूपमा अघि बढाउन शिक्षा योजना आवश्यक हुन्छ । साथै जलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र आपत्कालीन अवस्थामै पनि सिकाइ निरन्तरता कायम राख्ने शिक्षा प्रणाली निर्माणका लागि दीर्घकालीन सोच र तयारी शिक्षा योजनामार्फत मात्र सम्भव हुन्छ ।

यसरी, शिक्षा योजना निर्माण स्थानीयदेखि राष्ट्रिय लक्ष्यसम्मको सेतुका रूपमा कार्य गर्दछ । यसले विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीतिसँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वय गर्दै उत्तरदायी, प्रभावकारी र परिणाममुखी शिक्षा प्रणाली निर्माण गर्न स्पष्ट दिशा प्रदान गर्दछ । त्यसैले, गुणस्तरीय, समावेशी र दिगो शिक्षा सुनिश्चित गर्न शिक्षा योजना निर्माण आवश्यक मात्र नभई अत्यन्त औचित्यपूर्ण कार्य हो ।

ग) योजना निर्माण प्रक्रिया

शिक्षा योजना निर्माण गर्दाका देहाय बमोजिमका सामग्रीहरूलाई आधार लिएर योजना निर्माण गरिएको थियो ।

- क) नेपालको संविधान
- ख) सोह्रौँ आवधिक योजना
- ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४
- घ) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७
- ङ) राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच
- च) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली
- छ) विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना
- ज) राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६,

झ) दिगो विकास लक्ष्य

ञ) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८

ट) स्थानीय तहको मध्यकालिन खर्च संरचना

ठ) राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन २०७८

ड) राजनीतिक दलको घोषणापत्र

ढ) विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि

ग) योजनाको दस्तावेजको स्वरूप

यस योजनाको पहिलो परिच्छेदमा स्थानीय तहको पृष्ठभूमि, शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरु चुनौतीहरु र अवसरहरु उल्लेख गरिएको छ दोस्रो परिच्छेदमा यस योजनाका दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू र प्रमुख अपेक्षित उपलब्धिहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

परिच्छेद तीनमा विद्यालय क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रगत योजनाका खाका समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका उपक्षेत्रहरूमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ रहेका छन् । परिच्छेद चारमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरू समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका अन्तरसम्बन्धित विषयहरूमा पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन, शिक्षक व्यवस्थापन र विकास, समता तथा समावेशीकरण, विद्यालय दिवा खाजा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम र आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा, विद्यालय भौतिक विकास र शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि रहेका छन् ।

परिच्छेद पाँचमा विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत आवश्यक संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका समावेश गरिएको छ। परिच्छेद ६ मा योजनाका लागि लगानी र स्रोत व्यवस्थापन के कसरी गर्ने भन्ने विषय प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद सातमा योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षा गरिएका समग्र नतिजाहरू र मुख्य मुख्य सूचकहरु उल्लेख गरिएको छ।

परिच्छेद १

१. परिचय

१.१ भौगोलिक अवस्थिति

दुहबी नगरपालिका कोशी प्रदेश अन्तर्गत सुनसरी जिल्लामा अवस्थित छ । नेपाल सरकार (मन्त्रि परिषदको) को मिति २०७१/०१/२५ को निर्णयानुसार गठित आयोगबाट घोषणा भएको दुहबी भलुवानगरपालिकाले ३३.४४ वर्ग किलोमिटर ओगटेको थियो । नेपाल सरकार स्थानीय तह निर्धारण आयोगको २०७३ फागुनको निर्णय अनुसार सुनसरी जिल्लाका अन्य गा.वि.स. सोनापुर, सिमरिया, तनमुना र पुर्वकुशाहा समेतलाई मिलाएर कुल ७६.६७ वर्गकिलोमिटर क्षेत्रफल कायम गरिएको छ । २०७८ सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार दुहबी नगरपालिकाको कूल जनसंख्या ६६०७४ रहेको छ । पूर्वमा मोरङ जिल्लाको बुढीगंगा गाउंपालिकासंगसिमाना जोडिएको छ भने पश्चिममा गढी गाउंपालिका, उत्तरी भागमा इटहरी उपमहानगरपालिका र दक्षिणी भागमा बुढीगंगा गाउंपालिका र बर्जु गाउंपालिका रहेको छ । १२ वटा वडा रहेको यो नगरपालिका १२ मिनेट २७ सेकेण्डदेखि ८७ डिग्री १७ मिनेट ५४ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तर र २६ डिग्री २९ मिनेट १५ सेकेण्डदेखि २६ डिग्री ३७ मिनेट ११ सेकेण्ड उत्तरीअक्षांशसम्म लगभग केराको पात जस्तो आकारमा फैलिएको छ । भौगोलिक रूपमा प्रदेश राजधानी नजिक रहेको हुँदा यहाँ तीव्र शहरीकरण देखिन्छ । भौगोलीक परिवेशमा यो नगरपालिका त्यति धेरै विषम अवस्थितिमा नभए पनि बुढी खोला र अन्य स-साना खोला र खोल्साको पृष्टभूमिमा अवस्थित भएका कारण यहाँ स्थानीय स्तरका विविधताहरु देखिन्छन् । दुहबी नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थालाई तलको चित्रद्वारा स्पष्ट पारिएको छ ।

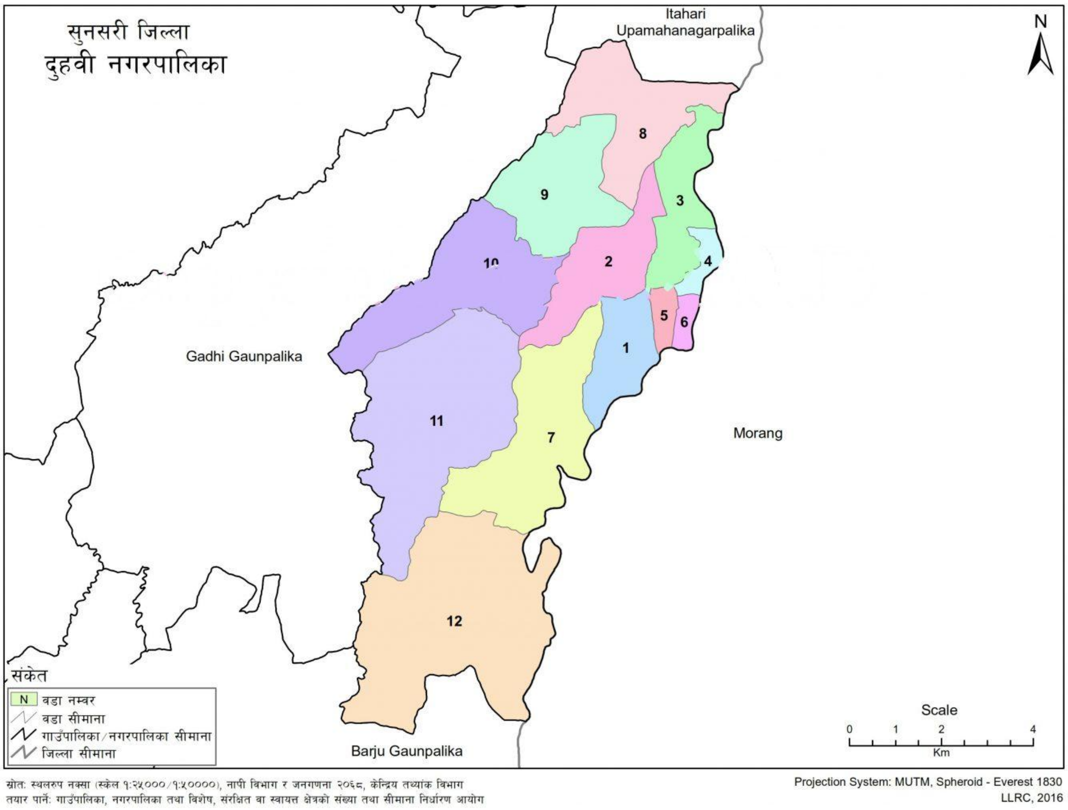

चित्र नं. १

१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचना

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कुल जनसंख्या ६६,०७४ रहेको छ। महिला ५०.४% र पुरुष ४९.६% छन्। लैङ्गिक अनुपात ९८.५६ रहेको छ। दुहबी नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक संरचनालाई तलको तालिका स्पष्ट पारिएको छ।

चित्र नं. २

१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था

सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले दुहबी एक ऐतिहासिक महत्व बोकेको क्षेत्र हो। यहाँ प्राचिन बस्ति संरचना परम्परागत थारु संस्कृतिको प्रभाव स्पष्ट देखिन्छ। यहाँ विशेष गरी थारु समुदायको उल्लेखनीय उपस्थिति रहेको छ साथै अन्य मधेसी समुदायका जातजातिहरु र सिमान्तकृत वर्गका मानिसहरुको मिश्रित सह अस्तित्व रहेको पाइन्छ। धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्व, उत्सवहरू जस्तै, सिरुवा, माघी, छठ, सामाचखेवा, दशैँ, तिहार आदि सामुहिक रुपमा मनाइन्छन्।

दुहबी नगरपालिकाको सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था विविधतायुक्त र गतिशील छ। उच्च साक्षरता, बहुजातीय संरचना र ऐतिहासिक पहिचान यसको मुख्य विशेषता हुन्। तर तीव्र शहरीकरण, सांस्कृतिक क्षयको जोखिम र सामाजिक असमानता जस्ता चुनौतीहरू पनि देखिन्छन्। तसर्थ, समावेशी विकास नीति, सांस्कृतिक संरक्षण कार्यक्रम र लैङ्गिक समानतामा केन्द्रित पहलहरू आवश्यक देखिन्छन्।

१.४ आर्थिक अवस्था

दुहबी नगरपालिका शहरीकरण उन्मुख क्षेत्र भएकाले यसको अर्थतन्त्र मुख्यतःकृषि, कलकारखाना सेवा, व्यापार, आवास निर्माण तथा रियल इस्टेट क्षेत्रमा केन्द्रित रहेको छ। प्रदेश राजधानी विराटनगरसँगको निकटताका कारण यहाँ होटल तथा रेष्टुरेन्ट व्यवसाय, यातायात सेवा, निजी शैक्षिक संस्था, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विस्तार भएको छ। परम्परागत कृषि गतिविधि कायम भए पनि नगरमा शहरी विस्तारका कारण कृषि जमिन घट्दै गएको छ र अर्थतन्त्रको मुख्य आधार कृषि तथा सेवा क्षेत्रका रुपमा सीमित भएको देखिन्छ।

तीव्र र केही हदसम्म अव्यवस्थित शहरीकरणले दीर्घकालीन आर्थिक योजना र दिगोपनामा असर पार्न सक्ने जोखिम पनि देखिन्छ । त्यसैले स्थानीय सरकारले सीपमूलक तथा प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन, साना तथा मझौला उद्यम विकास, महिला तथा युवामुखी उद्यमशीलता कार्यक्रम सञ्चालन र उत्पादनमुखी क्षेत्र विस्तारमा विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ । व्यवस्थित शहरी योजना, दिगो पूर्वाधार विकास र स्थानीय स्रोत–साधनको अधिकतम उपयोग गर्न सके दुहबी नगरपालिकाको अर्थतन्त्रलाई थप सबल, समावेशी र प्रतिस्पर्धात्मक बनाउन सकिन्छ ।

यस नगरपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा बिभिन्न मन्दिर तथा मस्जिदहरु प्रमुख रुपमा रहेका छन् । यस क्षेत्र भएर बग्ने बुढी गङ्गा खोला मुख्य प्राकृतिक सम्पदाको रुपमा रहेको छ । त्यसैगरी, नीजि तथा सार्वजनिक पोखरीहरु समेत रहेका छन् भने दुहवी औद्योगिक करिडर समेत रहेको छ जहाँ १०३ भन्दा बढी उद्योग धन्दाहरु रहेका छन् ।

१.५ शैक्षिक अवस्था

दुहबी नगरपालिका शहरी उन्मुख क्षेत्र भएकाले यहाँको शैक्षिक अवस्था संरचनागत विस्तार र गुणस्तर सुधारको संक्रमण चरणमा रहेको देखिन्छ । नगरपालिकामा ६ वटा सामुदायिक माध्यमिक विद्यालय, १० वटा आधारभूत विद्यालय (कक्षा ६-८), १० वटा आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-५) गरी जम्मा २६ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु, ७ वटा धार्मिक विद्यालयहरु, २५ वटा संस्थागत विद्यालयहरु र १ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा हुनु शिक्षामा पहुँचको दृष्टिले सकारात्मक आधार हो । यसले आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक पहुँच सुनिश्चित गर्न सहयोग पुगेको देखिन्छ । तर बढ्दो जनसंख्या र शहरीकरणको दबाबका कारण विद्यालय भवन, कक्षा कोठा, खेलमैदान, पुस्तकालय, कम्प्युटर ल्याब तथा प्रयोगशाला जस्ता भौतिक पूर्वाधार सबै विद्यालयमा समान रूपमा पर्याप्त छैनन् भने केही विद्यालयहरुको भौतिक अवस्था जीर्ण रहेको पाइन्छ । नगरपालिकाले आफ्नो शिक्षा नीतिमा शत प्रतिशत भर्ना दर पुर्‍याउने र विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा ल्याउने लक्ष्य राखेको छ ।

शिक्षक व्यवस्थापनका दृष्टिले विषयगत शिक्षक अभाव प्रमुख चुनौतीका रूपमा देखिएको छ, विशेष गरी प्रस्तावित माध्यमिक विद्यालयहरुमा विज्ञान, गणित र अंग्रेजी जस्ता विषयमा । यसले सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्न सक्छ । महिला शिक्षकहरूको नेतृत्व विकास तालिम र अनुसन्धान प्रवर्द्धनका कार्यक्रम सकारात्मक पहल भए पनि तिनको प्रभावकारिता विद्यालयस्तरमा देखिन निरन्तर अनुगमन आवश्यक छ । साथै यस पालिका अन्तर्गत हालसम्म पनि सामुदायिक स्तरमा एउटा पनि क्याम्पस सञ्चालनमा नरहेको हुँदा क्याम्पस सञ्चालन गर्नु पनि चुनौति रहेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार दुहबी नगरपालिकाको पुरुषको साक्षरता दर ८०.९ प्रतिशत र महिलाको साक्षरता दर ६५.६ प्रतिशत गरी कूल साक्षरता दर ७३.२ प्रतिशत रहेको छ । विद्यार्थी भर्ना दर सन्तोषजनक भए पनि विशेष गरी मुसहर समुदायका बालबालिका विद्यालय कहिल्यै नगएका वा बीचैमा छोड्ने समस्या कायम छ । गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र सिकाइप्रतिको अभिरुचि जस्ता कारणले विद्यालय छोड्ने दर प्रभावित हुन सक्छ । "भर्ना शतप्रतिशत" र **"विद्यालय छोड्ने दर शून्य बनाउने"** लक्ष्य हासिल गर्न सामाजिक परिचालन, छात्रवृत्ति, दिवा खाजा तथा पोसाक कार्यक्रम एवम् अभिभावक शिक्षालाई थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक देखिन्छ । सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि शिक्षक क्षमता अभिबृद्धिका विविध तालिमहरु, प्रोत्साहन, दण्ड, पुरस्कार र प्रविधिमैत्री सिकाई सहजीकरण तथा नियमित मूल्याङ्कन प्रणाली र प्रविधि एकीकरण हुन अपरिहार्य छ ।

लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सन्दर्भमा कूल साक्षरता दर सन्तोष जनक भए पनि पुरुष र महिलाबीचको अन्तरले समान अवसर सुनिश्चित गर्न अझै प्रयास आवश्यक रहेको देखाउँछ । अपाङ्गता भएका विद्यार्थी, दलित तथा सीमान्तकृत समूहलाई छात्रवृत्ति, विशेष शिक्षण सामग्री र समावेशी पूर्वाधार उपलब्ध गराउने नीति सकारात्मक छ । शारीरिक, दृष्टि, श्रवण वा अटिज्म जस्ता विभिन्न प्रकृतिका अपाङ्गताअनुसार सहयोगको व्यवस्था गर्ने योजना समावेशी शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि महत्वपूर्ण आधार हो ।

वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री पूर्वाधार निर्माण, सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित विद्यालय अवधारणा लागू गर्ने प्रयासले सिकाइ वातावरण सुधारतर्फ संकेत गर्दछ । तर सबै विद्यालयमा आधुनिक प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याब उपलब्ध नभएकाले प्रविधिमा असमानता देखिन्छ।

शिक्षा क्षेत्रमा बजेट वृद्धि, स्मार्ट प्रविधि प्रयोग, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तार र निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने नीति दीर्घकालीन रूपमा सकारात्मक सम्भावना बोकेको छ । यदि यी कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिए भने सिकाइ उपलब्धि सुधार, रोजगारीसँग शिक्षा जोड्ने अवसर र समावेशी गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास हुने सम्भावना उच्च देखिन्छ।

२. सबल पक्षहरु

दुहबी नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय सकारात्मक तथा असल अभ्यासहरू कार्यान्वयनमा ल्याएको देखिन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले प्रदान गरेको अधिकारको प्रभावकारी उपयोग गर्दै **दुहबी नगरपालिकाको शिक्षा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७७ (संशोधन सहित)** निर्माण गरी आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क र अनिवार्य बनाउने दिशामा विद्यार्थी भर्ना अभियान, विशेष छात्रवृत्ति कार्यक्रम, दिवा खाजा तथा विद्यालय पोसाक वितरण जस्ता लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन्। यसका साथै दुहबी नगरपालिकाको आर्थिक र हेल्भेटास नेपालको प्राविधिक सहयोगमा यस पालिका अन्तर्गत सञ्चालित सामुदायिक तथा संस्थागत माविहरुमा अध्ययनरत कक्षा ९-१० का विद्यार्थीहरुका लागि विद्यालयमा वृत्ति मार्गनिर्देशन कार्यक्रम, विद्यालयको संसारबाट कामको संसारमा स्थानान्तरण जस्ता दीगो तथा सम्मानित रोजगारीका लागि सिप विकास परियोजना अन्तर्गतका विविध कार्यक्रमहरु सञ्चालन भइरहेका छन्। साथै प्राविधिक धारमा अध्ययनरत दुहबी पालिका भित्रका विद्यार्थीहरुलाई नगरप्रमुख छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको छ। यी कार्यक्रमहरूले गरिब, विपन्न तथा सीमान्तकृत परिवारका बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन्।

विद्यालय वातावरण सुधारका लागि बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा वातावरणमैत्री पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिइएको छ। पालिकाद्धारा शिक्षक तालिम तथा सामग्रीहरु हस्तान्तरण मार्फत सिकाइलाई व्यवहारिक, वातावरणसँग जोडिएको र जीवनोपयोगी बनाउने प्रयास गरेको छ । सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित परिसर निर्माणले विद्यालयलाई सिकाइअनुकूल बनाउने दिशामा सकारात्मक परिणाम देखाउन थालेको छ।

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि प्रविधि एकीकरणमा विशेष ध्यान दिइएको छ । स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला विस्तार, इन्टरनेट जडान तथा डिजिटल सामग्रीको प्रयोगले आधुनिक शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया प्रवर्द्धन गरेको छ। "एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी" जस्ता भविष्यपरक सोचले विद्यार्थीको शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यलाई शिक्षा प्रणालीको अभिन्न अंगका रूपमा स्वीकार गर्ने देखिन्छ, जसले समग्र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने अपेक्षा गरिएको छ।

समावेशी शिक्षाको क्षेत्रमा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समूहलाई विशेष प्राथमिकता दिइएको छ । अपाङ्गताका प्रकृतिअनुसार सहायक सामग्री, छात्रवृत्ति तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ।

विद्यालयस्तरमा नियमित शैक्षिक अनुगमन, उपलब्धि परीक्षण, अभिभावक शिक्षक अन्तरक्रिया, अतिरिक्त क्रियाकलाप जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी सिकाइ उपलब्धि सुधारमा ध्यान दिइएको छ । प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तार गरी युवाहरूलाई स्वरोजगार र उद्यमशीलतातर्फ उन्मुख गराउने पहल पनि अघि बढाइएको छ।

समग्रमा दुहबी नगरपालिकाले शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समावेशीकरण र दिगोपनालाई एकसाथ सम्बोधन गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ। यदि यी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, निरन्तर अनुगमन र स्रोत व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न सकियो भने स्थानीय स्तरमै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रणाली विकासको नमुना स्थापित हुनसक्ने सम्भावना प्रबल रहेको छ ।

३. शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू

दुहबी नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रका विद्यमान समस्याहरूलाई देहाय बमोजिम विश्लेषण गरिएको छ।

क) समतामूलक पहुँच र सहभागिता

विद्यालय भर्ना दर सन्तोषजनक भए पनि गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र चेतनाको अभावका कारण केही बालबालिकाहरू बीचैमा विद्यालय छोड्ने समस्या कायम छ । अपाङ्गता भएका, दलित, सीमान्तकृत, मुसहर तथा कठिन परिवेशमा रहेका बालबालिकालाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउनु अझै चुनौतीपूर्ण छ। अभिभावक शिक्षाको अभावले घर-विद्यालय समन्वय कमजोर भएको देखिन्छ। समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित सहयोग, सामाजिक परिचालन र अभिभावक सशक्तीकरण कार्यक्रमलाई सुदृढ बनाउनु आवश्यक छ।

ख) गुणस्तर र सान्दर्भिकता

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा परम्परागत घोकन्ते पद्धतिको प्रभाव अझै देखिन्छ। विद्यार्थी केन्द्रित, खोजमूलक र प्रयोगात्मक शिक्षण अभ्यास सीमित छन् । विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा प्रयोगात्मक अभ्यास र अनुसन्धान संस्कृति विकास हुन नसक्दा सिकाइ सैद्धान्तिक रूपमा सीमित भएको छ। स्थानीय सन्दर्भ समेट्ने पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास भए पनि त्यसको उपलब्धतामा हुने ढिलाइका कारण शिक्षा र स्थानीय आवश्यकता बीचको सम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ। यसले जीवनोपयोगी सीप विकासमा चुनौती सिर्जना गरेको छ।

ग) शिक्षक व्यवस्थापन

विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा विषयगत शिक्षक दरबन्दी पर्याप्त छैन। विशेषगरी प्रस्तावित मावि विद्यालयहरुमा विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयमा दक्ष शिक्षक अभावले सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ । शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकास, प्रविधि–मैत्री तालिम र समावेशी शिक्षण रणनीतिसम्बन्धी कार्यक्रम अपर्याप्त छन् । शिक्षा क्षेत्रमा राजनीतिक हस्तक्षेप र नियुक्ति प्रक्रियामा हुने विवादले स्थायित्व र पेशागत मनोबलमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने सम्भावना देखिन्छ।

घ) भौतिक पूर्वाधार

धेरै विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, सुरक्षित भवन, पुस्तकालय र पर्याप्त फर्निचर जस्ता आधारभूत सुविधा अझै अपर्याप्त छन् । कतिपय भवनहरू जीर्ण अवस्थामा रहेकाले विद्यार्थीको सुरक्षामा जोखिम देखिन्छ । आधुनिक शिक्षणका लागि आवश्यक कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला, स्मार्ट बोर्ड र उच्च गतिको इन्टरनेट सुविधा अधिकांश सामुदायिक विद्यालयमा सीमित छन्। यसले डिजिटल शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा असमानता सिर्जना गरेको छ।

ङ) पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली

स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण भई प्रभावकारी कार्यान्वयन आए पनि सिकाइ उपलब्धिको वैज्ञानिक, तथ्यमा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली कमजोर देखिन्छ । विद्यालयहरूको शैक्षिक तथा प्रशासनिक गतिविधिको नियमित अनुगमन र फिडब्याक प्रणाली पर्याप्त सुदृढ छैन। परीक्षा केन्द्रित अभ्यास हाबी हुँदा सिर्जनात्मकता र आलोचनात्मक सोच विकासमा अपेक्षित प्रगति हुन सकेको छैन। साथै विद्यालय शिक्षा कक्षा १-१० मा रहेको आन्तरिक मूल्याङ्क प्रणालीको प्रयोगमा विद्यालयहरु हालसम्म पनि पूर्णरुपमा अभ्यस्त नभएको पाइएको छ भने सबै शिक्षकहरुका लागि आन्तरिक मूल्याङ्क सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धी कार्यक्रमहरु रयाप्त मात्रामा सञ्चालन हुन सकेका छैनन्।

च) समता र समावेशीकरण

अपाङ्गता भएका, दलित तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको पूर्ण र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न अझै संरचनागत सुधार आवश्यक छ । लैङ्गिक साक्षरता अन्तर, सामाजिक विभेद र आर्थिक असमानताले शिक्षामा समान अवसर प्राप्तिमा अवरोध सिर्जना गरेका छन् । समावेशी पूर्वाधार, सहायक सामग्री र संवेदनशील शिक्षक तयारी अपर्याप्त हुँदा समावेशी शिक्षाको प्रभाव सीमित हुन सक्छ।

छ) विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन

विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र शिक्षकबीचको समन्वय सुदृढ नहुँदा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता कमी देखिन्छ। पारदर्शी बजेट व्यवस्थापन, सहभागितामूलक योजना निर्माण र जवाफदेहिता प्रणाली पूर्ण रूपमा संस्थागत हुन सकेको छैन। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र कमजोर हुँदा विद्यालय सुधार योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन नसक्ने अवस्था देखिन्छ। विद्यालयहरूको शैक्षिक र प्रशासनिक क्रियाकलापको चुस्त अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणालीको अभाव छ। शैक्षिक सत्र र क्यालेन्डरलाई नियमित र व्यवस्थित बनाउन नसक्दा सिकाइ प्रक्रिया प्रभावित हुने गरेको छ। माध्यमिक र प्राविधिक शिक्षालाई गुणस्तरीय र सुविधासम्पन्न बनाउन आवश्यक पर्ने लगानी र बजेटको व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

ज) पठन संस्कृतिको विकास:

शैक्षिक गुणस्तरमा अपेक्षाकृत सुधार ल्याउन बालबालिकाहरुमा पठन संस्कृतिको विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस भैरहेको छ जसका लागि पालिका स्तरमा कम्तिमा एक 'सार्वजनिक पुस्तकालय' को व्यवस्था हुनुपर्ने अवस्था रहेको छ |

झ. प्राविधिक धारको शिक्षा :

हालसम्म पनि दुहबी न.पा. भित्र माध्यमिक तहमा प्राविधिक धारका शैक्षिक कार्यक्रमहरु संचालन हुन नसक्दा सीपयुक्त रोजगारमुखी जनशक्ति उत्पादनमा समस्या रहेको अवस्था छ| यदि प्राविधिक धारको पठनपाठन शुरुवात गर्ने हो भने प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनमा थप टेवा पुग्ने अवस्था छ।

ञ . खुला तथा वैकल्पिक शिक्षा:

सबै प्रकारका विशेष गरी औपचारिक तथा नियमित विद्यालय शिक्षा बाट वन्चित अवस्थाका बाल बालिकाहरुका लागि शिक्षाको समान अवसर प्रदान गर्न यस पालिका भित्र रहेका त्यस्ता वालबालिकाहरु लक्षित खुला तथा वैकल्पिक शिक्षाका कार्यक्रमहरु संचालन हुनुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ |

ट. उच्च शिक्षा:

दुहबी न.पा.भित्र हालसम्म पनि सामुदायिक स्तरमा उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने शैक्षिक संस्थाहरु नभएको हुँदा तुरुन्तै त्यस तर्फ ध्यान दिनुपर्ने टड्कारो आवश्यकता महसुश भैरहेको छ |

समग्रमा हेर्दा दुहबी नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच विस्तार र नीतिगत प्रतिबद्धता सकारात्मक भए पनि गुणस्तर, समावेशीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार सुदृढीकरण र सुशासनका क्षेत्रमा थप सुधार अपरिहार्य देखिन्छ। प्रभावकारी योजना, स्रोतको उचित उपयोग र समुदायमा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली विकास गर्न सके यी समस्यालाई अवसरमा रूपान्तरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ।

४. अवसरहरू

संविधान र कानुनी व्यवस्थाअनुसार शिक्षा स्थानीय तहको अधिकारभित्र परेपछि स्थानीय सरकारले आफ्नै योजनाअनुसार गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न सक्ने अवसर प्राप्त भएको छ। यससँगै शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्ने क्षमता र तीन तहको सरकार तथा अन्य सङ्घ संस्थाबाट सहकार्य र स्रोत जुटाउने वातावरण पनि उपलब्ध छ। सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार भएसँगै डिजिटल शिक्षण–सिकाइ, अनलाइन सामग्री र शिक्षक–विद्यार्थी समन्वयमा सहजता आएको छ। स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका क्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय निर्माण, जलवायु परिवर्तन र जीवनोपयोगी विषयवस्तु समावेश गर्न सकिने भएकाले शिक्षा केवल सैद्धान्तिक नभई व्यवहारिक र वर्तमान चुनौतीसँग सुसंगत हुने सम्भावना बढेको छ। त्यस्तै, स्थानीय स्तरमा विद्यमान रैथाने ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई पाठ्यक्रम र सिकाइ अभ्यासमा आन्तरिकीकरण गर्न सकिनु विद्यार्थीको सांस्कृतिक र सामाजिक सन्दर्भसँग शिक्षा जोड्ने अवसर दिन्छ। साथै, वैकल्पिक सिकाइको सहजीकरणमार्फत प्रत्येक विद्यार्थीले सिक्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न सकिने भएकाले पहुँच, समावेशीकरण र गुणस्तर एकसाथ बढाउने वातावरण तयार भएको छ। दुहबी औद्योगिक कोरिडोरमा अवस्थित भएकाले यहाँ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको सम्भावना र आवश्यकता दुवै उच्च देखिन्छ

। यस प्रकार, कानुनी अधिकार, स्रोत व्यवस्थापन, प्रविधि र स्थानीय ज्ञानको उपयोगले दुहबी नगरपालिकाको शिक्षा प्रणालीलाई दिगो, समावेशी र जीवनोपयोगी बनाउन महत्त्वपूर्ण अवसर प्रदान गरेको छ ।

५. चुनौतीहरू

दुहबी नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच, गुणस्तर र समावेशीकरण सुनिश्चित गर्न थुप्रै चुनौती र अवसरको सामना गर्दै आएको देखिन्छ । लैङ्गिक, भाषिक, भौगोलिक, आर्थिक, शारीरिक अपाङ्गता, जात/जाति र अन्य सामाजिक विविधताका कारण सबै बालबालिकालाई समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न अझै प्रयास आवश्यक छ । जनसाङ्ख्यिकीय प्रवृत्ति, जन्म दर, बसाइँसराइ तथा स्थानीय बनौटका कारण व्यवहारिक विद्यालय नक्साङ्कन तथा शिक्षक दरबन्दीको न्यायोचित वितरण आवश्यक छ, जसले विद्यार्थी र शिक्षक दुवैको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्दछ । विद्यालयमा थप आर्थिक व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुँदा निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयनमा पूर्णता दिन चुनौती देखिन्छ । दक्ष जनशक्तिको अभावले पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र मूल्याङ्कन प्रणाली सुधार तथा सूचना सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगमा बाधा पुऱ्याउँछ । साथै, विपत्का अवस्थाहरू जस्तै बाढी, डुवान वा अन्य आपतकालीन परिस्थितिमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ अवसर उपलब्ध गराउने रणनीति आवश्यक छ । जनसाङ्ख्यिक विविधताका कारण आजीवन सिकाइ कार्यक्रममा समान अवसर र विविधता सुनिश्चित गर्नुपर्छ । सबै विद्यालयमा तोकिएअनुसारको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्न आर्थिक स्रोत संकलन आवश्यक छ, साथै जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर कम गर्ने उपायहरू अपनाउनु दिगो शिक्षा प्रणालीका लागि अनिवार्य छ । यी सबै चुनौती र अवसरलाई व्यवस्थित रूपमा सम्बोधन गर्दा दुहबी नगरपालिकामा समावेशी, दिगो र गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास गर्न सकिने सम्भावना उच्च रहेको छ ।

परिच्छेद २

२. दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ दूरदृष्टि

"गुणस्तरीय, सिपमूलक, प्रविधिमैत्री शिक्षाः सामाजिक रूपान्तरण दुहबीको इच्छा"

२.२ लक्ष्य

समावेशी पहुँचसहित गुणस्तरीय, सिपमूलक र प्रविधिमैत्री शिक्षा प्रणालीको विकासमार्फत स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सक्षम, नैतिक र आत्मनिर्भर जनशक्ति उत्पादन गर्ने,

२.३ उद्देश्य

क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा **समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,**

ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा **गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,**

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, **अनौपचारिक, खुला र निरन्तर तथा प्रविधिमैत्री सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु,**

घ) विद्यालय शिक्षामा **सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,**

२.४ रणनीतिहरु

उद्देश्य १ सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरू:

क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि **अनिवार्य र निःशुल्क** बनाउँदै पहुँचयोग्य साथै समतामूलक बनाउने,

ख) विद्यालय जानबाट वञ्चित बालबालिकाहरूको पहिचान गर्न तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र शैक्षिक सत्रको सुरुमा **"विद्यार्थी भर्ना घरदैलो अभियान"** सञ्चालन गर्ने,

ग) गरिब, विपन्न, दलित र सीमान्तकृत समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न र टिकाइराख्न **दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र पोसाक** वितरण गर्ने,

घ) कठिन परिस्थितिमा वा अध्ययन गर्ने वातावरण नभएका बालबालिकाहरूका लागि आवश्यकता अनुसार **छात्रावास**को व्यवस्था गर्ने,

ङ) अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि उनीहरूको अवस्था अनुसार (शारीरिक, सुनाइ, दृष्टि, अटिजम आदि) **ब्रेल, साङ्केतिक चित्र र ह्विलचेयर** जस्ता सामग्री र विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने,

च) अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत वा विशेष आवश्यकताका बालबालिकाका लागि **समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउने,**

छ) बालबालिकाको शिक्षामा अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउन **अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम**लाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने,

ज) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन **नियमित र नतिजामुखी तालिम** प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने

झ) विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु-उत्थानशीलता र वातावरणमैत्री पूर्वाधार सुनिश्चित गर्ने

उद्देश्य २ सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरू:

क) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने

ख) शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन **स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र इन्टरनेट** सुविधाको विस्तार गर्ने

ग) शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्न **नतिजामा आधारित अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली**को विकास गर्ने

घ) पाठ्यक्रमलाई स्थानीय आवश्यकता, संस्कृति र जीवनोपयोगी सीपसँग मेल खाने गरी अनुकूल बनाउने

ङ) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने

च) **शिक्षण सिकाइमा** परियोजना कार्य, खोजमूलक, प्रयोगात्मक, विद्यार्थीकेन्द्रित र क्रियाकलापमा आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने

छ) शिक्षकलाई नवीनतम शिक्षण विधि, ICT प्रयोग, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने

ज) नियमित मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीको माध्यमबाट सिकाइ उपलब्धि र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने

झ) विद्यालयमा पर्याप्त पाठ्यपुस्तक, डिजिटल शैक्षिक सामग्री, प्रयोगशालाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने

उद्देश्य ३ औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक निरन्तर तथा प्रविधिमैत्री सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरु

क) अनलाइन प्लेटफर्म, भिडियो क्लास, मोबाइल एप्लिकेशन र रेडियो/टेलिभिजन माध्यमबाट वैकल्पिक सिकाइ पहुँच विस्तार गर्ने

ख) "एक वडा एक पुस्तकालय/वाचनालय" को अवधारणा अनुसार प्रत्येक सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आबद्ध रहने गरी पुस्तकालयहरू स्थापना गर्ने

ग) नगरस्तरमा एक मुख्य पुस्तकालय स्थापना गरी वडाका पुस्तकालयहरूलाई एउटै सञ्जालमा जोड्ने

घ) परम्परागत र मौलिक ज्ञान, दर्शन र प्राकृतिक विज्ञानलाई सङ्ग्रह र सूचीकरण गरी संरक्षण गर्ने

ङ) प्रत्येक टोलमा नागरिकहरूको सिकाइको चाहना पूरा गर्न र "जीवन पर्यन्त सिकाइ" लाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने

च) समुदायको समन्वय र सहयोगमा टोल-टोलमा प्रौढ कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने र उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिलाई मापन गर्ने सूचकहरू विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने

छ) अनौपचारिक शिक्षा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको भूमिका प्रभावकारी बनाई दुहबी नगरपालिकालाई **"पूर्ण साक्षर तथा शिक्षित पालिका"** घोषणा गर्ने

ज) खुला विद्यालयको पाठ्यक्रम संग सम्बन्धित कक्षाहरु संचालन गर्ने ।

उद्देश्य ४ विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरू

क) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको **सिकाइ उपलब्धि र परीक्षा परिणामसँग आबद्ध** गर्ने

ख) शिक्षण पेसामा संलग्न जनशक्तिमा जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न **परिणाममा आधारित जवाफदेहिता प्रणाली**को विकास गर्ने

ग) प्रधानाध्यापक छनोट प्रणालीलाई योग्यता र क्षमताका आधारमा **खुला प्रतिस्पर्धात्मक विधि** बाट हुने गरि परिमार्जन गर्ने ।

घ) विव्यसको भूमिका र जिम्मेवारीलाई समयसापेक्ष परिमार्जन गरी विद्यालयलाई स्वचालित र सफल संस्थाका रूपमा विकास गर्ने

ङ) विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व बढाउन विद्यालय समुदाय सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

च) विद्यालय र विद्यार्थीको विस्तृत विवरणका लागि **एकीकृत तथ्याङ्क प्रणाली**को विकास र सुदृढीकरण गर्ने

छ) सम्पूर्ण सूचनालाई सुरक्षित राख्न र 'रियल टाइम' मा प्राप्त गर्न Cloud Data Management र स्वचालित संयन्त्रको विकास गर्ने

ज) निजी (संस्थागत) तथा धार्मिक विद्यालयहरूको स्थापना, अनुमति, सञ्चालन र आर्थिक पारदर्शिताको **नियमित अनुगमन र नियमन** गर्ने

झ) शैक्षिक जनशक्ति र नेतृत्व तहका लागि स्पष्ट **आचारसंहिता** निर्माण गरी लागू गर्ने

ञ) नगरपालिका भित्र रहेका शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन गरी **दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण** गर्ने

ट) प्रधानाध्यापक, व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र कर्मचारीहरूका लागि नियमित **तालिम र नेतृत्व विकास** कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने

२.५ अपेक्षित उपलब्धि

क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा **समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ।**

ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा **गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित भएको हुनेछ।**

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, **अनौपचारिक, खुला र निरन्तर तथा प्रविधिमैत्री सिकाइको वातावरण सुनिश्चित भएको हुनेछ।**

घ) विद्यालय शिक्षामा **सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित भएको हुनेछ।**

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
१.	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा				
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	११२.७	११०	१०५	१००
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	७६.१	८०	९०	१००
२.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)				
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	९३.७	९५	९८	१००
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	१३८.०	१२०	११५	११०

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	९३.५	९५	९८	१००
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	१३२.५	१२२	११७	१११
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	-	-		
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	-	-		
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	८३.८	८५	९०	१००
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	८५.७१	८५	९०	१००
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	-	-		
२.१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	-	-		
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	९३.६	९६	९८	१००
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	१२३.४	११०	१०५	१०२
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	८६.२	९०	९६	१००
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	-	-		
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	-	-		
२.१९	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)	-	-		
२.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	५०.५६	५२	५४	५५
३. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)					
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	५७.७	६०	६३	७०
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)	६२.४	६५	६८	७२
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	-	-		
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	८४.५८	८८.८	९३.२	९७.८
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	६६.०	६८.०	७०.०	७२.०
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	-	-		
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	१६.६६	१८.२	१८.८	१९.५
४. जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा					

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)				
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	७३.२	७६.७	८०.५	८४.५
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)				
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)				
५. सुशासन तथा व्यवस्थापन					
५.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:३४	१:३२	१:३०	१:२५
५.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१:३२	१:३०	१:२८	१:२५
५.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१:३३	१:३१	१:२९	१:२५
५.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१:२४	१:२२	१:२०	१:१८
५.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	१:३२	१:३०	१:२८	१:२५

परिच्छेद ३

३. विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचयः

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को नवौँ संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्व थप पुष्टि भएको छ। बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवं नैतिक सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छायसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस पालिकाले निर्माण गरेको यस शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।

३.१.२ वर्तमान अवस्थाः

दुहबी नगरपालिकामा हाल जम्मा ७७ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्, जसमा सामुदायिकतर्फ ५७ र संस्थागत विद्यालयतर्फ २० केन्द्र रहेका छन्। यी केन्द्रहरूमा कुल २६७५ जना बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन्, जसमध्ये १५०४ जना छात्र र ११७१ जना छात्रा रहेका छन्। यस उमेर समूहको अनुमानित कुल जनसंख्या २९६६ रहेको आधारमा सहजै देखिने भर्नादर ११२.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जसले पहुँच विस्तार भएको संकेत गरे पनि शतप्रतिशत लक्ष्य अझै हासिल हुन बाँकी रहेको देखाउँछ।

बालविकास कार्यक्रम पूरा गरी कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने बालबालिकाको संख्या ८०९ रहेको छ। यसमध्ये एक वर्षको बालविकास अनुभवसहित कक्षा १ मा जाने बालबालिकाको ७६.२ प्रतिशत रहेको छ। अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरेका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि र कक्षागत अनुकूलन क्षमता तुलनात्मक रूपमा राम्रो देखिएको छ, जसले बालविकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता पुष्टि गर्दछ।

समावेशी पहुँचको दृष्टिले दलित बालबालिकाको संख्या ५४१ (२०.२२ प्रतिशत), जनजाति बालबालिकाको संख्या ७८ (२.९१ प्रतिशत) र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या २० रहेको छ। यी तथ्याङ्कले समावेशी सहभागिता बढ्दो क्रममा रहेको देखाए पनि जनसंख्या अनुपातअनुसार अझ सुधारको आवश्यकता रहेको देखिन्छ। विशेषगरी अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि सहायक सामग्री, पहुँचयोग्य भौतिक संरचना तथा प्रशिक्षित जनशक्ति व्यवस्था सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ।

बालविकासका न्यूनतम सक्षमता मापदण्ड पूरा गरेका संस्थागत विद्यालयको संख्या १० रहेको छ, जुन कुल संस्थागत विद्यालयको करिब ४२ प्रतिशत हो। न्यूनतम सक्षमता अन्तर्गत सुरक्षित कक्षाकोठा, खेलमैत्री सिकाइ सामग्री, प्रशिक्षित सहजकर्ता, बालमैत्री शौचालय र सुरक्षित खानेपानी जस्ता सूचकहरू समावेश गरिएका छन्। हाल यी मापदण्ड पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन भएका केन्द्रहरूको अनुपात सीमित रहेको देखिएकाले गुणस्तर सुधारका लागि थप लगानी र अनुगमन आवश्यक देखिन्छ। समग्रमा हेर्दा दुहबी नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकासको पहुँच विस्तार सन्तोषजनक देखिए पनि गुणस्तर, समावेशिता र न्यूनतम सक्षमता सुनिश्चिततामा अझ रणनीतिक हस्तक्षेप आवश्यक रहेको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ।

तालिका १

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा बालविकास		जम्मा बालबालिका			दलित बालबालिका			अपाङ्गता भएका बालबालिका		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	५७	४८३	४४९	९८३	२२०	१८३	४०३	३	३	६
संस्थागत	२४	१०२२	७२१	१६९२	७७	६१	१३८	३	११	१४
जम्मा	८१	१५०५	११७०	२६७५	२९७	२२४	५६१	६	१४	२०

दुहबी नगरपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षालाई बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकारको रूपमा लिएको छ। यसले ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्ने आधार तयार गर्दछ। नगरपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकासलाई विद्यालय शिक्षासँग पूर्ण रूपमा एकीकृत गरी प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य गर्ने नीति लागू गरेको छ, जसले बालबालिकाको सिकाइको निरन्तरता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्दछ। हाल दुहबी नगरपालिकामा बाल विकास केन्द्रहरूमा भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधारको कमी देखिएको छ। धेरै केन्द्रहरूमा बालमैत्री वातावरण, सिकाइ कुनामा खेल सामग्री, श्रव्य–दृश्य सिकाइ सामग्री पर्याप्त शिक्षण उपकरणहरुको अभाव रहेको छ। यद्यपि, नगरपालिकाले यी केन्द्रहरूको स्तरोन्नति गर्ने योजना बनाएको छ साथै निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने सम्भावनाहरूलाई आफ्नो सबल पक्षको रूपमा लिएको छ।

३.१.३ उद्देश्य

क) बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्न प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु

ख) सबै बालबालिकालाई समावेशी, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय प्रारम्भिक शिक्षा उपलब्ध गराउनु

ग) बाल विकास केन्द्रहरूलाई बालमैत्री, सुरक्षित र सिकाइ वातावरणमैत्री बनाउनु

३.१.४ रणनीतिहरू

क) सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा सञ्चालन गर्ने।

ख) प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्ग बनाउने।

ग) निजी क्षेत्रलाई समेत बालविकास केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहित गर्दै न्यूनतम मापदण्डमा नियमित निगरानी र मूल्याङ्कन गर्ने।

घ) अति विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र अपाङ्ग बालबालिकालाई पहुँच सुनिश्चित गर्दै निःशुल्क भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने।

ङ) लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने।

च) कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजि क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने।

छ) ऐन र कार्यविधीमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने।

ज) कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने।

झ) स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षाका लागि सुपरिवेक्षण र सहजीकरणका लागि थप छुट्टै अधिकार सम्पन्न संयन्त्र बनाउने।

ञ) अपाङ्गता भएका तोकिएका उमेर समूहलाई सम्बोधन गर्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने।

ट) प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड (ELDS) अनुसार विद्यार्थी उमेर र सङ्ख्या मिलान गर्ने ।

ठ) प्रारम्भिक वालविकास केन्द्रका विद्यार्थी सङ्ख्या अनुसार दरबन्दी पुनः वितरण गर्ने ।

ड) प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड (ELDS) अनुसार सिकाइ कुनामा सामग्री व्यवस्थापन गर्ने ।

३.१.५ उपलब्धि, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

क) **अपेक्षित उपलब्धि:** दुहबी नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ । यस अन्तर्गत लक्षित उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई कम्तीमा एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज, समावेशी र समान पहुँच उपलब्ध हुनेछ । साथै, सबै बालबालिकाले प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको पूर्ण अनुभव हासिल गरी आवश्यक सक्षमता विकासपछि कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर प्राप्त गर्नेछन्, जसले उनीहरूको सिकाइको आधार सुदृढ भई दीर्घकालीन शैक्षिक सफलतामा सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

दिइएको तालिकामा स्थानीय तहले कार्यन्वयन गर्ने प्रमुख क्रियाकलाप र बार्षिक लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाई	**भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)**					**भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)**
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	
१	बालविकासमा भर्ना अभियान सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक	०	५७	०	०	५७	११४
३	बालबालिकास केन्द्रको सबलीकरण (सिकाइ कुना)	पटक		६	६	६	६	५७
४	शैक्षिक वर्षको सुरुमा प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी न्युनतम मापदण्ड निर्देशिका सम्बन्धी अभिमुखीकरण (ELDS) अनुसार	पटक	०	२६	०	३०	०	५७
५	बालविकास सहजकर्ताहरुको पेशागत क्षमता विकास	पटक	५७	५७	५७	५७	५७	५७
६	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चानल	पटक	१	१	१	१	१	१०
७	सहजकर्ताहरुको पारिश्रमीक व्यवस्थापन, चाडपर्व र पोषाक	**निरन्तर**	५७	५७	५७	५७	५७	२८५
८	बालविकास सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक व्यवस्थापन स्थानीय तहबाट थप मासिक ६०००	**निरन्तर**	५७	५७	५७	५७	५७	२८५
९	वालविकास केन्द्रका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान	निरन्तर						०

ग. लगानी अनुमानः

प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा								स्रोत आँकलन		
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	बालविकासमा भर्ना अभियान सञ्चालन		५०	५०	५०	५०	०	२००			२००	
२	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण		१००			१००	०	२००			२००	
३	बालबालिकास केन्द्रको सबलीकरण (सिकाइ कुना)		६००	६००	६००	६००	०	२४००			२४००	
४	शैक्षिक वर्षको सुरुमा प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धी न्युनतम मापदण्ड निर्देशिका सम्बन्धी अभिमुखीकरण (ELDS) अनुसार		२५०		२५०		०	५००			५००	
५	बालविकास सहजकर्ताहरुको पेशागत क्षमता विकास		१६०	१६०	१६०	१६०	०	६४०			६४०	
६	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चानल		५५	५५	५५	५५	०	२२०			२२०	
७	सहजकर्ताहरुको पारिश्रमीक व्यवस्थापन, चाडपर्व र पोषाक	९४६२	९४६२	९४६२	९४६२	९४६२	०	४७३१०	४७३१०			
८	बालविकास सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक व्यवस्थापन स्थानीय तहबाट थप मासिक ६०००	४४४६	४४४६	४४४६	४४४६	४४४६	०	२२२३०			२२२३०	
९	वालविकास केन्द्रका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान	४७३	४७५	४८०	४८८	४९३		२४०९	२४०९			
	जम्मा	**१४३८१**	**१५५९८**	**१५२५३**	**१५५११**	**१५३६६**	**०**	**७६१०९**	**४९७१९**	**०**	**२६३९०**	

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

नेपालको संविधानले आधारभूत शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गरेको छ । संविधानको धारा ३१ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क प्राप्त गर्ने अधिकार छ । यसले राज्यलाई सबै बालबालिकाका लागि समान, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउने दायित्व प्रदान गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति ले आधारभूत शिक्षालाई १–८ कक्षासम्म परिभाषित गर्दै समावेशी, जीवनोपयोगी तथा सीपमुखी शिक्षामा जोड दिएको छ । नीति अनुसार सबै बालबालिकाको पहुँच, सहभागिता, निरन्तरता र सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्नु राज्यको प्राथमिकता हो । त्यसैगरी अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐनले आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । यस ऐनले अभिभावकलाई बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने जिम्मेवारी तोकेको छ भने राज्यलाई आवश्यक पूर्वाधार, शिक्षक र स्रोत–साधन उपलब्ध गराउने कानुनी दायित्व दिएको छ । यसरी संविधान, नीति र ऐनले आधारभूत शिक्षालाई अधिकारका रूपमा स्थापित गर्दै कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट मार्गनिर्देशन गरेका छन् ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा (धार्मिक समेत) आधारभूत शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी संख्या ६९०५, शिक्षक दरबन्दी २०५ र शिक्षक १:३४ विद्यार्थी अनुपात रहेको देखिन्छ । विद्यार्थीमध्ये दलित १९९२, जनजाति ११३२ र अपाङ्गता भएका बालबालिका ७४ रहेका छन् । अधिकाशं विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, शुद्ध खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पर्याप्त छैन । यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ । यस्ता कमजोरीहरूको सुधार, शिक्षक उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु र समग्र सिकाइ वातावरण सुदृढ पार्नु आवश्यक छ र तथ्यानुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ ।

संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्दा, विद्यार्थी संख्या ४५६३ रहेको छ । दलित २५८, जनजाति १७२८ र अपाङ्गता भएका बालबालिका २३ लाई लक्षित गरी भर्ना र सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने चुनौतीहरू विद्यमान छन् ।

तालिका २

आधारभूत शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक (धार्मिक समेत)	३३	३२१०	३६९१	६९०१	९८९	१००३	१९९२	२३	१४	३७
संस्थागत	२०	२५८३	१९८०	४५६३	१५२	१०६	२५८	१२	११	२३
जम्मा	५३	५७९३	५६७१	११४६४	११४१	११०९	२२५०	३५	२५	६०

दुहबी नगरपालिकाले आधारभूत शिक्षालाई समतामूलक, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय बनाउने नीति अवलम्बन गरेको छ । दुहबी नगरपालिकामा केही बालबालिका अझै विद्यालय बाहिर रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, पुस्तकालय, खेलमैदान तथा सूचना प्रविधि (इन्टरनेट, कम्प्युटर ल्याब) जस्ता पूर्वाधारको अभाव देखिएको छ । विषयगत शिक्षकको कमी, परम्परागत शिक्षण पद्धति तथा सीमित सिकाइ सामग्रीका कारण शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा चुनौती रहेको छ ।

३.२.३ उद्देश्य

क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि **पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य** बनाउनु
ख) सिकाइ उपलब्धि र शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु

ग) आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु

३.२.४ रणनीतिहरू

क) कुनै पनि बालबालिका शिक्षाबाट वञ्चित नहोस् भन्ने उद्देश्यले विशेष भर्ना तथा पुनःभर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने
ख) विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाउने
ग) अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने
घ) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाका लागि आवश्यक आर्थिक तथा अन्य स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने
ङ) विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने तथा विद्यालयहरूको पुनर्वितरण र समायोजन गरी शैक्षिक पहुँच सन्तुलित बनाउने
च) शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गरी विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने
छ) सामुदायिक विद्यालयहरूको गुणस्तर सुधार गरी तिनलाई प्रतिस्पर्धी, प्रभावकारी र विश्वसनीय बनाउने
ज) शिक्षण–सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गरी विद्यार्थीकेन्द्रित, क्रियाकलाप आधारित तथा व्यवहारमुखी पद्धति अवलम्बन गर्ने
झ) कक्षा ३ सम्म आधारभूत कक्षा शिक्षण प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने
ञ) न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने
ट) मूल्याङ्कनलाई शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोगमा ल्याउने
ठ) कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढ गर्न क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
ड) विद्यार्थीलाई आवश्यक शैक्षिक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने
ढ) अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा सुधार गर्ने
ण) दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारिक सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा समावेश गर्ने
त) शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक तथा प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही बनाउने
थ) आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
द) शिक्षामा कार्यरत सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने
ध) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय र व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने
न) विद्यालयको कार्यसम्पादन तथा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको नियमित परीक्षण गरी पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने
ऩ) विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्ध सहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने
प) विद्यालयलाई बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरणयुक्त बनाउने
फ) सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने
ब) विद्यार्थी संख्या न्यून भएका विद्यालयमा बहुकक्षा बहुस्तर शिक्षण सिकाईका नमुना प्रवर्द्धन गर्ने
भ) प्रारम्भिक कक्षामा पठन तथा गणितीय सिप प्रवर्द्धन गर्ने
म) विद्यालयमा बाल उद्यान, फुलबारी , करेसाबारी , वृक्षारोपण आदि जस्ता कार्यक्रम समाबेश गर्ने
य) स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धलाई व्यवस्थित गर्ने
र) विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने
ऱ) विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीजस्ता परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने
ल) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी शिक्षालाई आधुनिक, सहज र प्रभावकारी बनाउने

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

दुहबी नगरपालिकामा आधारभूत शिक्षा सबै बालबालिकाका लागि पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य भएको हुनेछ । यसका साथै सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि भई शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ । आधारभूत विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित भएको सुनिश्चित गरिएको हुनेछ ।

नतिजाको दृष्टिले, आधारभूत तहको खुद भर्नादर उच्च स्तरमा पुगेको हुनेछ । सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता (PMEC) पूरा गरेका हुनेछन् र आधारभूत तहको सिकाइ उपलब्धि र गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ ।

ख) **प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य**:

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाई	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	
१	विद्यार्थी भर्ना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	स्थानीय अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयन कार्यविधि तर्जुमा	पटक		१		१		२
३.	प्रधानाध्यापकहरूको कार्यसम्पादन सम्झौता र स्थानीय तहप्रति जवाफदेहिता अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
४.	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक		१			१	३
५	आधारभूत तह का स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद् अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारीसमेत)	निरन्तर						
६	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक व्यवस्था स्थानीय विषय समेत	निरन्तर						
७	आधारभुत तहमा शिक्षण सिकाइ अनुदानमा कार्यरत शिक्षकको तलब व्यवस्थापन	निरन्तर						
८	आधारभूत तहको प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान	निरन्तर						
९	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत तथा अपाङ्ग विद्यार्थीको लागि छात्रवृत्ति छात्रवृत्ति (आवासीय तथा ग्रैहआवासीय)	निरन्तर						
१०	पालिका अनुदान शिक्षक व्यवस्थापन	निरन्तर						

११	आधारभूत तह उत्तीर्ण कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	निरन्तर						
१२	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	निरन्तर						
१३	कक्षागत र विषयगत रुपमा मापदण्ड बमोजिम शिक्षक दरबन्दी मिलान	पटक		१			१	३
१४	आधारभुत तहका बालबालिकाहरूका लागि सिकाइ सामग्री व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	१०
१५	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	पटक	१	१	१	१	१	१०
१६	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	१०
१७	कक्षा १–३ को एकीकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयन तथा प्रारम्भिक कक्षा पठन र गणितीय सिप (EGRA/EGMA) प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		१		१	१	८
१८	कक्षाकोठामा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पोर्टफोलियो प्रणाली सुदृढीकरण तथा शिक्षक कार्यशाला	निरन्तर						
१९	आधारभूत तहका शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
२०	आधारभुत विद्यालयमा सूचना प्रविधिको विस्तार	पटक	१	१	१	१	१	१०
२१	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	१०
२२.	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	वटा	१	१	१	१	१	२०
२३.	कष्टमाइज्ड तालिम कक्षा १ देखि ५	वटा	१	१	१	१	१	१०
२४.	"आधारभूत विद्यालयमा कम्प्युटर प्रविधिको पूर्वाधार विकास तथा स्मार्ट बोर्ड व्यवस्थापन"	वटा		१	१		१	५

ग. लगानी अनुमान

आधारभुत शिक्षा		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन		२५०		२५०			५००			५००	
२	कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
३	विद्यार्थी भर्ना अभियान कार्यक्रम सञ्चालन		७५	७५	75	75		३००			३००	
४	आधारभुत तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक तथा राहत अनुदानका शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान	११८८००	११८८००	११८८००	११८८००	११८८००		५९४०००	५९४०००			
५	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	५५००	५५००	५५००	५५००	५५००		२७५००	२७५००			
६	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	५००	५००	५००	५००	५००		२५००			२५००	
७	आधारभूत तहमा शिक्षण सिकाइ अनुदानमा कार्यरत शिक्षकको तलब व्यवस्थापन	१८४६	१८४६	१८४६	१८४६	१८४६		९२३०	९२३०			
८	आधारभुत तहका बालबालिकाहरूका लागि सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन	५००	५००	५००	५००	५००		२५००			२५००	
९	स्थानीय स्तरमा अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयन कार्यविधि तर्जुमा		१००		५०			१५०			१५०	
१०	प्र.अ हरूको कार्यसम्पादन सम्झौता र स्थानीय तहप्रति जवाफदेहिता अभिमूखीकरण कार्यक्रम		१८०		१८०			३६०			३६०	
११	निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था स्थानीय विषयसमेत	७२२०	७२२०	७२२०	७२२०	7220		३६१००	२९६००		६५००	
१२	आधारभुत तह उत्तीर्ण कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०		६२५०	१२५०		५०००	
१३	कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयन तथा प्रारम्भिक कक्षा पठन र गणितीय सिप (EGRA/EGMA) प्रवर्द्धन कार्यक्रम)	२९७	२९७	२९७	२९७	२९७		१४८५			१४८५	
१४	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूलाई सहयोग	२००	२००	२००	२००	२००		१०००			१०००	
१५	आधारभुत तहका शिक्षकको लागि क्षमता विकास कार्यक्रम	२००	२००	२००	२००	२००		१०००			१०००	
१६	पालिका अनुदान शिक्षक व्यवस्थापन	३४२५	३४२५	३४२५	३४२५	३४२५		१७१२५	०		१७१२५	
१७	आधारभूत विद्यालयहरूमा सूचना प्रविधिको विस्तार	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		५०००	५०००			

१८	कक्षा कोठामा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा इपोर्टफोलीयो प्रंणाली सुदृधीकरण तथा शिक्षक कार्यशाला	२००	२००	२००	२००	२००		१०००			१०००	
१९	आधारभूत तहको प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान	८७५	८७५	८७५	८७५	८७५		४३७५	४३७३			
२०	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	४२००	४२००	४२००	४२००	४२००		२१०००	२१०००			
२१	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजा व्यवस्थापन	२३०००	२३०००	२३०००	२३०००	२३०००		११५०००	११५०००			
२२	कष्टमाइजड तालिक कक्षा १-५	१६५	१६५	१६५	१६५	१६५		८२५	८२५			
२३	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत तथा अपाङ्ग विद्यार्थीको लागि छात्रवृत्ति (आवासीय तथा गैर आवासीय)	२४३५	२४३५	२४३५	२४३५	२४३५		१२१७५	१२१७५			
२४	आधारभूत विद्यालयहरूमा कम्प्युटर प्रविधिको पुर्वाधार विकास तथा स्मार्ट बोर्ड व्यवस्थापन	५००	५००	५००	५००	५००		२५००			२५००	
	जम्मा	१७२२१३	१७२८१८	१७२२८८	१७२७६८	१७२२८८	०	८६२३७५	८१९९५३	०	४२४२०	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको वर्तमान संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकालाइ माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरिय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसवाट सिर्जनशिलता रचनात्मकता, अध्ययनशिलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी सिपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यवसायिक र संस्कृत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन सँगै कक्षा (९-१२) मा प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारको सुरुवात गरिएको छ । यो तहको शिक्षा कामको संसाधन प्रवेश गर्न सक्ने सिप सहितको नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो । नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.स. २०७७ वाट प्रारम्भ भएको छ ।

विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति २०७६ ले विद्यालय तहदेखिनै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सिपका वारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनशिलता अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा माध्यमिक शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी संख्या ८५६, शिक्षक दरबन्दी ३३ र शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात १:३२ रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित १८७, जनजाति २८६ र अपाङ्गता भएका बालबालिका २ रहेका छन्। केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पर्याप्त छैन । यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ । यस्ता कमजोरीहरूको सुधार, शिक्षक उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु र समग्र सिकाइ वातावरण सुदृढ पार्नु आवश्यक छ र तथ्यानुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ।

संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्दा, विद्यार्थी संख्या १०१४ रहेको छ । दलित ४३, जनजाति ३७० र अपाङ्गता भएका बालबालिका ० लाई लक्षित गरी भर्ना र सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने चुनौतीहरू विद्यमान छन् । विद्यालय पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा संस्थागत विद्यालयको स्तर सामुदायिक विद्यालयको भन्दा राम्रो देखिन्छ ।

तालिका ३

माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	६	३८०	४७६	८५९	८६	१०१	१८७	१	१	२
संस्थागत	१४	५१५	४८९	१००४	२४	१९	४३	०	०	०
जम्मा	२०	८९५	९६५	१८६०	११०	१२०	२३०	१	१	२

नेपालको संघीय संरचना र शैक्षिक नीतिअनुसार कक्षा ९–१२ लाई माध्यमिक शिक्षा मानिएको दुहबी नगरपालिकाले माध्यमिक शिक्षालाई सक्षम, कर्मठ, नैतिकवान र पौरखी मानव स्रोत उत्पादन गर्ने आधारका रूपमा परिभाषित गरेको छ ।नगरपालिकाको साक्षरता दर उच्च भए पनि माध्यमिक तहमा पहुँच र गुणस्तर सुधारको आवश्यकता रहेको छ । विषयगत शिक्षकको अभाव, विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशालाको कमी र इन्टरनेट सुविधा अपर्याप्त रहेको छ र केही विद्यालयलाई पूर्ण माध्यमिक संरचनामा रूपान्तरण गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

३.३.३ उद्देश्य

क) माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

ख) माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु

ग) विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउनु

३.३.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयहरूको नक्साङ्कन तथा संरचनागत सुधार गरी पूर्ण माध्यमिक संरचनामा रूपान्तरण गर्ने

ख) सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा आवश्यकता अनुसार स्थापना गर्ने

ग) निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने

घ) माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने

ङ) विपन्न तथा लक्षित समूहका लागि छात्रवृत्ति र विशेष अनुदानको व्यवस्था गर्ने

च) विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

छ) वैकल्पिक शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ज) सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने

झ) माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने

ञ) शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने

ट) शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ठ) शिक्षण–सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने

ड) हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने

ढ) स्मार्ट बोर्ड, इन्टरनेट तथा श्रव्य–दृश्य सामग्रीको प्रयोग विस्तार गर्ने

ण) विद्यालयहरूलाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीप्रति उत्थानशील बनाउने

त) विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आवश्यक पूर्वाधारसहितको व्यवस्था गर्ने

थ) विद्यालयहरूमा विज्ञान संकाय विस्तारका लागि अध्ययन तथा लगानी गर्ने

द) सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा प्रविधिक धार तर्फको विद्यालय सञ्चालन गर्ने

ध) छानिएका विद्यालयलाई अङ्ग्रेजी माध्यमबाट नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने

न) यौन शिक्षा, आत्मरक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ऩ) सदाचार, अनुशासन र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने

प) सफल व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया तथा प्रेरणादायी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

फ) सक्षम र उत्प्रेरित प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने

ब) आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही प्रणाली विकास गर्ने

भ) माध्यमिक विद्यालयमा विषयगत र आवश्यकता अनुसार शिक्षक दरबन्दी वितरण तथा व्यवस्थापन गर्ने,

म) शैक्षिक उपलब्धीका आधारमा विद्यालय र विषयगत शिक्षकलाई प्रोत्साहन गर्ने,

य) जिवन उपयोगी सिप अभिबृद्धि गर्ने ।

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाका लागि पहुँच सुनिश्चित हुने र शिक्षाको सान्दर्भिकता तथा गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार आउने अपेक्षा गरिएको छ । यस अन्तर्गत सबै बालबालिकाले नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउनेछन् र खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुनेछ । सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पुरा गर्नेछन्, जसले गुणस्तरीय शिक्षाको प्रवाह सुनिश्चित गर्नेछ र विद्यार्थीहरूको दक्षता, शारीरिक तथा मानसिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाई	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	
१	माध्यमिक शिक्षामा पहुँच सुधार टिकाउ तथा भर्ना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद् अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारीसमेत)	सङ्ख्या	६	६	६	६	६	६०
३	शिक्षण सिकाइ अनुदानमा कार्यरत शिक्षक तलव भत्ता	सङ्ख्या	२	२	२	२	२	२०
४	विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन अनुदान	सङ्ख्या	६	६	६	६	६	६०
५	माध्यमिक तहको प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (PCF)	सङ्ख्या	९१२	९२०	९४०	९६०	१०००	९५००

६	पालिका अनुदान शिक्षक व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	१०
७	विज्ञान तथा प्रविधि, गणित, नेपाली, अङ्ग्रेजी र सामाजिक विषयमा विषयगत शिक्षक समिति गठन र विद्यार्थी विच वियगत प्रतियोगिता सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१०
८.	विद्यार्थी वृत्ति परामर्स कार्यक्रम (वृत्ति ल्यावको स्तरोउन्नति)	पटक	१	१	१	१	१	१०
९.	सूचना प्रविधि तथा विज्ञान प्रयोगशाला,	पटक		१	१	१	१	४
१०.	अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१०
११	नतिजा सुधारका लागि सिकाइ र परीक्षा सुधार कार्यक्रम (अतिरिक्त कक्षा सञ्चालनन)	पटक	१	१	१	१	१	१०
१२	सिकाइमा सूचना प्रविधि व्यवस्थापन र तालिम कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
१३	मापदण्ड अनुसार प्रअ, तहगत संयोजक र विषयगत समिति व्यवस्थापन	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००
१४	सूचना प्रविधि मार्फत योजना निमार्ण तालिम व्यवस्थापन र तथ्याङ्क प्रमाणीकरणमा सुधार	पटक	१	१	१	१	१	१०
१५.	प्रत्येक माविमा आवश्यकता अनुसार दरबन्दी मिलान	पटक	१	१	१	१	१	१०
१६.	आन्तरिक मूल्याङ्कन तथा प्रयोगात्मक परीक्षामा सुधार	पटक	१	१	१	१	१	१०
१७.	जिवन उपयोगी सिप विकास कार्यक्रम ब्यवहारकुशल सिप विकास	पटक	१	१	१	१	१	१०
१८.	उत्कृष्ट शैक्षिक नतिजा ल्याउने विद्यालय र विषयगत शिक्षकहरूलाई वार्षिक रूपमा 'नगर शिक्षक पुरस्कार' तथा प्रोत्साहन भत्ता वितरण	सङ्ख्या	५	५	५	५	५	५०

१९.	माध्यमिक तहका छात्राहरूका लागि आत्मरक्षा (Self-defense) तालिम र विद्यालयहरूमा नियमित मनोसामाजिक परामर्शदाता (Counselor) परिचालन	निरन्तर	६	६	६	६	६	६०
२०	माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ, कला र गणित शिक्षा (STEAM) जस्ता विषयको सिकाइलाई अन्तर सम्वन्धित गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने			१	१	१	१	९
२१	गणित प्रयोगशाला र सामाजिक सङ्ग्रहालयको स्थापना		१	१	१	१	१	६
२२	सीमान्तकृत, विपन्न, अपाङ्गता भएका र बालिकाहरूका लागि विशेष लक्षित नगर छात्रवृत्ति तथा शैक्षिक सामग्री वितरण कार्यक्रम (विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति)	पटक	१	१	१	१	१	१०

ग. लगानी अनुमानः

लगानी अनुमान												
माध्यमिक शिक्षा		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	माध्यमिक शिक्षामा पहुँच सुधार टिकाउ तथा भर्ना कार्यक्रम		७५	७५	७५	७५		३००			३००	
२	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद् अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारीसमेत)	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०		१२५०	१२५०			
३	शिक्षण सिकाइ अनुदानमा कार्यरत शिक्षक तलव भत्ता	११५६	११५६	११५६	११५६	११५६		५७८०	५७८०			
४	विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन अनुदान	९५०	९५०	९५०	९५०	९५०		४७५०	४७५०			
५	माध्यमिक तहको प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (PCF)	१९२	१९२	१९२	१९२	१९२		९६०	९६०			
६	पालिका अनुदान शिक्षक व्यवस्थापन		११३७	११३७	११३७	११३७		४५४८			४५४८	
७	विज्ञान तथा प्रविधि, गणित, नेपाली, अङ्ग्रेजी र सामाजिक विषयमा विषयगत शिक्षक समिति गठन र विद्यार्थी विच वियगत प्रतियोगिता सञ्चालन		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
८	विद्यार्थी वृत्ति परामर्स कार्यक्रम (वृत्ति ल्यावको स्तरोउन्नति)		७५०	७५०	७५०	७५०		३०००			३०००	
९	सूचना प्रविधि तथा विज्ञान प्रयोगशाला		६५०	६५०	६५०	६५०		२६००			२६००	
१०	अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन		५०	५०	५०	५०		२००			२००	
११	नतिजा सुधारका लागि सिकाइ र परीक्षा सुधार कार्यक्रम (अतिरिक्त कक्षा सञ्चालनन)		५००	५००	५००	५००		२०००			२०००	
१२	सिकाइमा सूचना प्रविधि व्यवस्थापन र तालिम कार्यक्रम		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
१३	मापदण्ड अनुसार प्रअ, तहगत संयोजक र विषयगत समिति व्यवस्थापन		७५०	७५०	७५०	७५०		३०००			३०००	

१४	सूचना प्रविधि मार्फत योजना निमार्ण तालिम व्यवस्थापन र तथ्याङ्क प्रमाणीकरणमा सुधार		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
१५	प्रत्येक माविमा आवश्यकता अनुसार दरबन्दी मिलान		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
१६	आन्तरिक मूल्याङ्कन तथा प्रयोगात्मक परीक्षामा सुधार		१००	१००	१००	१००		४००	०		४००	
१७	जिवन उपयोगी सिप विकास कार्यक्रम ब्यवहारकुशल सिप विकास		७५	७५	७५	७५		३००			३००	
१८	उत्कृष्ट शैक्षिक नतिजा ल्याउने विद्यालय र विषयगत शिक्षकहरूलाई वार्षिक रूपमा 'नगर शिक्षक पुरस्कार' तथा प्रोत्साहन भत्ता वितरण		५०	५०	५०	५०		२००			२००	
१९	माध्यमिक तहका छात्राहरूका लागि आत्मरक्षा (Self-defense) तालिम र विद्यालयहरूमा नियमित मनोसामाजिक परामर्शदाता (Counselor) परिचालन		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
२०	माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ, कला र गणित शिक्षा (STEAM) जस्ता विषायको सिकाइलाइ अन्तर सम्वन्धित गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने		२००	२००	२००	२००		८००			८००	
२१	गणित प्रयोगशाला र सामाजिक सङ्ग्रहालयको स्थापना		१५०	१५०	१५०	४५०		९००			९००	
२२	सीमान्तकृत, विपन्न, अपाङ्गता भएका र बालिकाहरूका लागि विशेष लक्षित नगर छात्रवृत्ति तथा शैक्षिक सामग्री वितरण कार्यक्रम (विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति)	२७०	२७०	२७०	२७०	२७०		१३५०	१३५०			
जम्मा		**२८१८**	**७८०५**	**७८०५**	**७८०५**	**८१०५**	**०**	**३४३३८**	**१४०९०**	**०**	**२०२४८**	**०**

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाई

३.४.१ परिचय

औपचारिक पद्धति भन्दा बाहिर फरक समयमा विभिन्न उमेर समुहमा दिइने शिक्षा नै अनौपचारिक शिक्षा हो । यो एउटा निरन्तर प्रक्रिया जस्तो पनि हो । औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भन्दा बाहिर मानवजीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र प्रक्रियाका प्रशोधन गर्न जीवन पर्यन्त अर्थात आजीवन सिकाई प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो । अनौपचारिक शिक्षा त्यस्तो सांस्कृतिक केन्द्र हो जहाँ सहभागीहरू आफ्ना जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूको बारेमा छलफल र समाधानका उपायहरू खोजी निर्णय कार्यान्वयन गर्दैछन । आफ्नो जीवनको इतिहास आफै लेख्छन । तसर्थ सिकाई जीवन पद्धतिसंग जोडिएको हुनेछ । अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समुहका लागि आफ्ना लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ । निरक्षरका लागि साक्षरता साक्षरका लागि साक्षरोत्तर सिकाई अवसरका लागि स्तरबृद्धि शिक्षासंग सीप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिका सिद्धान्त, दिगो विकासको लक्ष्यमा समेत नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासंग अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले समेत योगदान गर्दछ । विभिन्न सिकाई अवस्थाको आधारमा थप सिकाई अवसरको निर्माण गरी आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्न आवश्यक छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याइ अनौपचारिक वैकल्पिक परम्परागत र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाई संस्कृतिका विकास गर्न, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने निर्धारण गरेको छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा एउटा वटा सिकाई केन्द्र सञ्चालनमा छ । विभिन्न कारणले औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित भएका वालविकाहरुका लागि अनौपचारिक शिक्षा र वैकल्पिक सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ । सबै उमेर समूहलाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा जोड्दै जीवन पर्यन्त सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्य लिएको छ । औपचारिक शिक्षाबाट बाहिर रहेका वालवालिकाहरूलाई समेट्ने संस्थागत संरचना सुदृढ गर्न आवश्यक देखिएको छ । सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र पुस्तकालय सञ्चालनमा रहे पनि सबै वडामा प्रभावकारी पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । मदरसा जस्ता वैकल्पिक संस्थाहरूको समन्वय र स्रोत सुदृढीकरण आवश्यक रहेको प्रौढ साक्षरता, खुला तथा दूर शिक्षामा सहभागिता बढाउन थप सहजीकरण आवश्यक रहेको छ ।

३.४.३ उद्देश्य

क) अनौपचारिक शिक्षा एवम् आजीवन सिकाइको माध्मबाट जीवनोपयोगी, सीपमूलक र निरन्तर सिकाइका कार्यक्रम विस्तार गर्नु
ख) सामुदायिक सिकाई केन्द्रको सबलीकरण गरी अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,
ग) औपचारिक, अनौपचारिक तथा अरितिक माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सिपको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्नु

३.४.४ रणनीतिहरू

क) घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षर तथा निरक्षर जनसंख्याको पहिचान र अभिलेखीकरण गर्ने
ख) औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित सबै उमेर समूहलाई लक्षित गरी अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
ग) प्रत्येक वडामा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना, समायोजन तथा सुदृढीकरण गर्ने
घ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई बहुउद्देश्यीय केन्द्रका रूपमा विकास गर्दै विद्युतीय पुस्तकालय, सूचना केन्द्र तथा अन्य सेवा विस्तार गर्ने
ङ) "एक वडा एक पुस्तकालय" अवधारणा कार्यान्वयन गरी नगरस्तरीय पुस्तकालय सञ्जाल निर्माण गर्ने

च) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी डिजिटल सिकाइ पहुँच बढाउने
छ) प्रौढ साक्षरता, साक्षरोत्तर तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम समुदायको सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने
ज) संघीय, प्रदेश सरकार तथा अन्य संघसंस्थासँग सहकार्य र साझेदारीमा कार्यक्रम विस्तार गर्ने
झ) नवसाक्षर महिला तथा पुरुषलाई आयआर्जन र सीपमूलक कार्यक्रमसँग जोडेर आत्मनिर्भर बनाउने
ञ) नागरिकहरूको आवश्यकता अनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुल र भाषिक विविधताअनुसार सामग्री विकास तथा प्रयोग गर्ने
ट) खुला, वैकल्पिक, परम्परागत विद्यालय तथा मदरसासँग समन्वय र सुदृढीकरण गर्ने
ठ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, अभिलेखीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने
ड) सरोकारवालाको समन्वयमा साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षा सञ्चालन गर्ने
ढ) समुदायमा रहेका परम्परागत ज्ञान तथा सीपहरुको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्ने
ण) अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र अभिलेखीकरण प्रणाली सुदृढ गर्ने
त) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत आयआर्जन तथा सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
थ) नगरपालिकालाई पूर्ण साक्षर तथा शिक्षित पालिका घोषणा गर्ने लक्ष्यसहित चरणबद्ध कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने
द) शिक्षकलाई कक्षाकोठामा नैतिक शिक्षा तथा बदलिँदो परिवेशलाई मध्यनजर गर्दै योग प्राणायाम र ध्यानका कार्य गराउने ।

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धिः सबै नागरिकहरूलाई साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवन पर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप (अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाई)	एकाई	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	
१	साक्षरता तथ्याङ्क अध्यावधिक कर्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	साक्षरता साक्षरत्तोर र सीप विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
३.	मातृभाषामा आधारित अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
४.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	१०
५.	सामुदायिक पुस्तकालयको विकास	पटक		२	२	२	२	१२
६.	अनौपचारिक शिक्षा मार्फत सीप विकास तथा उद्यम विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
७.	वृत्ति मार्ग निर्देशन कार्यक्रम समुदायमा विस्तार गर्ने (वृत्ति मार्गनिर्देशन सेवा इकाइ मार्फत)	पटक	१	१	१	१	१	१०
८.	अन्तरपुस्ता ज्ञान सिप हस्तान्तरण कार्यक्रम (पटिया, धमा, मना, माछा मार्ने जाल लगायत)	पटक	१	१	१	१	१	१०

९.	मनोपरामर्श योग र मानसिक स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
१०	खुला विद्यालय स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन	सङ्ख्या		१				१
११.	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिकाहरूको नाम नामेशी विवरण सहितको प्रोफाइल विकास	पटक	१	१	१	१	१	१०

ग. लगानी अनुमान

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाई)		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	साक्षरता तथ्याङ्क अध्यावधिक कर्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००		५००	५००			
२	साक्षरता साक्षरत्तोर र सीप विकास कार्यक्रम	५०	५०	५०	५०	५०		२५०	२५०			
३	मातृभाषामा आधारित अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
४	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र व्यवस्थापन	१००	१००	१००	१००	१००		५००	५००			
५	सामुदायिक पुस्तकालयको विकास	२००	२००	२००	२००	२००		१०००			१०००	
६	अनौपचारिक शिक्षा मार्फत सीप विकास तथा उद्यम विकास कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
७	वृत्ति मार्ग निर्देशन कार्यक्रम समुदायमा विस्तार गर्ने (वृत्ति मार्गनिर्देशन सेवा इकाइ मार्फत)	४००	४००	४००	४००	४००		२०००			२०००	
८	अन्तरपुस्ता ज्ञान सिप हस्तान्तरण कार्यक्रम (पटिया, धमा, मना, माछा मार्ने जाल लगायत)		५००	५००	५००	५००		२०००			२०००	
९	मनोपरामर्श योग र मानसिक स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
१०	खुला विद्यालय स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन		५००					५००			५००	
११	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिकाहरूको नाम नामेशी विवरण सहितको प्रोफाइल विकास	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
जम्मा		११५०	२२५०	१७५०	१७५०	१७५०	०	८६५०	१२५०	०	७४००	०

परिच्छेद ४

४. अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

नेपालमा विद्यमान संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, शिक्षा ऐन तथा सम्बन्धित नियम–निर्देशनले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने प्रमुख माध्यमका रूपमा लिएको छ। यी कानुनी प्रावधानअनुसार पाठ्यक्रमले विद्यार्थीको सैद्धान्तिक ज्ञानसँगै व्यवहारिक, जीवनोपयोगी सीप विकास गर्न लक्षित छ भने मूल्याङ्कन प्रणालीले सिकाइ उपलब्धि, दक्षता र सिकाइ प्रक्रियामा प्रगतिको मापन गर्दै विद्यार्थीको पूर्ण मूल्याङ्कन गर्न सुनिश्चित गर्दछ। यसले शिक्षक र विद्यालयलाई पनि जिम्मेवार बनाउँदै शिक्षा प्रणालीमा पारदर्शिता, समावेशिता र गुणस्तरीय सुधारको वातावरण सिर्जना गर्ने कार्य गर्दछ।

नेपालमा वि.सं. २०२८ को राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनामा सर्वप्रथम विद्यालय तहमा आवश्यक जगहरूसहित पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजीकरण गरिएको थियो भने पाठ्यक्रम विकासका लागि संस्थागत प्रबन्धका रूपमा शिक्षा मन्त्रालयअन्तगत पाठ्यक्रम विकास केन्द्र स्थापना भएको थियो। पाठ्यकम विकास केन्द्रको संरचनाको निरन्तरतासँगै विद्यालय तहको पाठ्यक्रम विकास, सुधार तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य केन्द्रद्वारा भइरहेको सन्दर्भमा विद्यालय तहको शिक्षाको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा वि.सं. २०६३ मा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोहीअनुसार पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी सुरू गरियो। यसै क्रममा वि.सं.२०७६ सालमा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भई सो विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा विद्यालय तहमा नयाँ पाठ्यक्रम विकास गरी वि.सं. २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरू गरिएको र वि.सं. २०८० सम्ममा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरू अर्थात् कक्षा १ देखि १२ सम्म यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८ सम्म) मा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरेको छ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिकामा हाल पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्ने प्रयास भइरहेको छ। विद्यालयहरूमा स्थानीय आवश्यकता, भाषा, कला, संस्कृति, र सिप समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम हाल पूर्ण रूपमा लागू भई पाठ्यपुस्तक समेत निमार्ण भईसकेको छ। नगरपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण गरी विद्यार्थीको जीवनोपयोगी सीप, नैतिक शिक्षा, अनुशासन र समाजसेवा जस्ता लक्ष्य हासिल गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

मूल्याङ्कन र परीक्षा प्रणालीमा परम्परागत, केवल सैद्धान्तिक मूल्याङ्कनमा निर्भर अभ्यासलाई सुधार गर्दै वैज्ञानिक, व्यवस्थित र नतिजामुखी बनाउने प्रयास भइरहेको छ। आधारभूत र माध्यमिक तहका प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि मापन गर्ने सूचकहरू विकास गर्ने रणनीति लिइएको छ। शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षाको परिणामसँग जोड्ने, अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष मूल्याङ्कन गर्ने, तथा प्रयोगात्मक अभ्यास र इन्टर्नसिपसमेत मूल्याङ्कनमा समावेश गर्ने व्यवस्था विकास भइरहेको छ।

नगरपालिकाले मूल्याङ्कन र अनुगमनलाई चुस्त बनाउन स्थानीय संयन्त्र निर्माण गर्ने र भविष्यमा माध्यमिक तहसम्मको परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गर्न पूर्वाधार र जनशक्ति तयार गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यसरी, दुहबी नगरपालिकाले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई स्थानीय परिवेश अनुकूल, समावेशी, गुणस्तरीय र नतिजामुखी बनाउन अग्रसर रहेको देखिन्छ।

४.१.३ उद्देश्य

क) विद्यालय तहको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु

ख) स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु

ग) पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नु

४.१.४ रणनीतिहरू

क) राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र तदनुसार पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने,

ख) विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रबोधिकरण गर्ने,

ग) पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

घ) विपद्, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,

ङ) शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिकातथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने,

च) शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गर्ने,

छ) सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गर्ने,

ज) विद्यालयमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गर्ने,

झ) सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने,

ञ) शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने,

ट) स्थानीय तथा मातृभाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्ने,

ठ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गर्ने,

ड) स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको विकास एवमं कार्यान्यिन गर्ने,

ढ) स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको लागि शिक्षकको क्षमता विकास गर्ने ।

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
		एकाइ	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	कक्षा १-३ मा भाषिक सिप तथा गणित क्षेत्रका थप सिकाइ सामग्री छपाइ तथा वितरण	वटा	१	१	१	१	१	१०
२	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको ढाँचामा विकास गरिएको कक्षा ८ को परीक्षाको नतिजा विश्लेषण	वटा	१	१	१	१	१	१०

३	एकीकृत पाठ्यक्रमसम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम (अनलाइन समेत)	पटक		१		१		5
४	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रबोधीकरण (सबै तहका सबै विषय)	पटक	१	०	१	०	१	५
५	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास (अध्यावधिक) र छपाइ	पटक	१	१	१	१	१	१०
६	उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८, १० र १२)	पटक	१	१	१	१	१	१०
७	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण मूल्याङ्कन कार्यक्रम	पटक	०	१	०	०	०	२
८	विद्यालय तहका परीक्षा (सबै कक्षाका त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक) सञ्चालन गर्न खर्च व्यवस्थापन	वटा	३	३	३	३	३	३०
९	पालिका स्तरमा शैक्षिक नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	वटा	१	१	१	१	१	१०

ग. लगानी अनुमान

पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	कक्षा १-३ मा भाषिक सिप तथा गणित क्षेत्रका थप सिकाइ सामग्री छपाइ तथा वितरण	२३४	३००	३००	३००	३००		१४३४	१४३४			
२	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको ढाँचामा विकास गरिएको कक्षा ८ को परीक्षाको नतिजा विश्लेषण	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
३	एकीकृत पाठ्यक्रमसम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम (अनलाइन समेत)	७८	१००	१००	१००	१००		४७८	४७८			
४	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रबोधीकरण (सबै तहका सबै विषय)	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
५	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास (अध्यावधिक) र छपाइ	१४००	१६००	१६००	१६००	१६००		७८००			७८००	
६	उत्कृष्ठ नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८, १० र १२)	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०		७५०			७५०	
७	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण मूल्याङ्कन कार्यक्रम	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०		७५०			७५०	
८	विद्यालय तहका परीक्षा (सबै कक्षाका त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक) सञ्चालन गर्न खर्च व्यवस्थापन		५००	५००	५००	५००		२०००			२०००	
९	पालिका स्तरमा शैक्षिक नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन		२००	२००	२००	२००		८००			८००	
जम्मा		**२२१२**	**३२००**	**३२००**	**३२००**	**३२००**	**०**	**१५०१२**	**१९१२**	**०**	**१३१००**	**०**

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको भूमिका निर्णायक हुन्छ । गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, प्रेरित, समर्पित र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुनु आवश्यक छ। शिक्षकको विषयगत ज्ञान, शिक्षण सिकाइमा दक्षता र नमुना व्यवहारले विद्यार्थीको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ।यसका लागि शिक्षकको पेसागत विकास सुनिश्चित गर्दै विद्यालयमा प्रभावकारी शिक्षक व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ । आधारभूत तहमा शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा, र माध्यमिक तहमा विषयगत मापदण्डअनुसार कायम गरिएको छ । शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, तालिम, कार्यशाला, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ तथा प्रविधिको प्रयोगमार्फत शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेशा बनाउने प्रयास नगरपालिकाले गर्दै आएको छ । यसरी शिक्षक व्यवस्थापन र विकासले शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि गर्न, शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र कक्षाकोठामा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण–सिकाइ प्रवाह सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिकाभित्रका अधिकांश विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षकहरूको दरबन्दी पर्याप्त नभएको देखिन्छ।विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र व्यवस्थापन गर्न अहिले टड्कारो आवश्यकता छ।त्यस्तै, हाल कार्यरत शिक्षकहरूका लागि नवीनतम् शिक्षण पद्धति, सूचना प्रविधि र बाल मनोविज्ञानसँग सम्बन्धित नियमित र गुणात्मक तालिमको अभाव रहेको छ । शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकासलाई अझ नतिजामुखी र नियमित बनाउन आवश्यक छ।साथै, शिक्षा क्षेत्रमा हुने राजनीतिक हस्तक्षेप र नियुक्ति विवादले शैक्षिक गुणस्तरमा ह्रास ल्याइरहेको र शिक्षक व्यवस्थापनलाई जटिल बनाएको देखिन्छ।शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग वैज्ञानिक रूपमा जोड्ने संयन्त्रको कमी भएको छ, जसले शिक्षकलाई थप जिम्मेवार, उत्तरदायी र नतिजामुखी बन्नुपर्ने आवश्यकता देखाउँछ । नगरपालिकामा दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकहरूको आपूर्ति पर्याप्त छैन भने प्रधानाध्यापकहरूको छनोट प्रक्रियामा पनि योग्यता र क्षमतामा आधारित सुधार आवश्यक छ ।

४.२.३ उद्देश्य

क) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु,

ख) विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,

ग) शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु,

४.२.४ रणनीतिहरू

क) विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर तहगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र आवश्यक अनुसार पुनर्वितरण गर्ने

ख) रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा स्थानीय तहद्वारा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने

ग) दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकको आपूर्ति सुनिश्चित गर्ने र नियुक्ति प्रक्रिया पारदर्शी बनाउने

घ) शिक्षकहरूको नियमित पेशागत विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण र मेन्टरिङको व्यवस्था गर्ने

ङ) शिक्षकलाई ICT उपकरण, स्मार्ट बोर्ड र डिजिटल शिक्षण विधि प्रयोगमा प्रशिक्षित गर्ने

च) शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक र अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टरिङ उपलब्ध गराउने

छ) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र मूल्याङ्कनसँग जोडेर वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने

ज) उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने शिक्षकलाई पुरस्कार र प्रोत्साहन कार्यक्रममार्फत प्रेरित गर्ने

झ) शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गर्ने

ञ) प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा तथा संसाधन व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने

ट) शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको पेशागत विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने

ठ) नियुक्ति र पदस्थापन प्रक्रियामा राजनीतिक हस्तक्षेप न्यूनिकरण गरी योग्यता र अनुभव आधारित निर्णय सुनिश्चित गर्ने

ड) कार्ययोजना, शैक्षिक योग्यता र अनुभवको आधारमा प्रधानाध्यापकको छनौट गर्ने

ढ) नव प्रवेशी शिक्षकहरूका लागि अभिमुखीकरण मार्फत जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने

ण) शिक्षकले कक्षाकोठामा विताउने गुणस्तरीय समय सुनिश्चित गर्न प्रधानाध्यापक जिम्मेवार हुने

त) शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको प्रभावकारितालाई समय-समयमा अनुगमन गरी सुधारात्मक कदम चाल्ने

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) **उपलब्धिः** विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन हुनेछ, विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ र शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	शिक्षक दरबन्दी तथा शिक्षक अनुदान प्राप्त नगरेका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई अनुदान	पटक	०	१	०	०	१	३
२	विद्यालय सुपरिवेक्षण तथा शिक्षकको निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि मेन्टरिङ पद्धतिको कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	१०
३	नगरस्तरीय शिक्षक बैङ्क स्थापना र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	१०
४	शिक्षक तालिम (नयाँ प्रवेशी, पुनर्ताजगी, शैक्षिक सामग्री निर्माण, ICT र मूल्याङ्कन)	पटक	१	१	१	१	१	१०
५	शिक्षकको कार्यसम्पादन र विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिसँग जोडेर नतिजामुखी मूल्याङ्कन लागू गर्ने	निरन्तर	१	१	१	१	१	१०
६	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	पटक	०	१	०	०	१	३

ग. लगानी अनुमान

लगानी अनुमान														
शिक्षक व्यवस्थापन र विकास			भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन				
क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य	
१	शिक्षक दरबन्दी तथा शिक्षक अनुदान प्राप्त नगरेका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई अनुदान	पटक	१०००	१०००	१२००	१२००	१५००		५९००	५९००				
२	विद्यालय सुपरिवेक्षण तथा शिक्षकको निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि मेन्टरिङ पद्धतिको कार्यान्वयन	पटक	५०	१००	१००	१००	१००		४५०	२५०		२००		
३	नगरस्तरीय शिक्षक बैङ्क स्थापना र कार्यान्वयन	पटक	५०	१००	१००	१००	१००		४५०	२५०		२००		
४	शिक्षक तालिम (नयाँ प्रवेशी, पुनर्ताजगी, शैक्षिक सामग्री निर्माण, ICT र मूल्याङ्कन)	पटक	६५	१००	१००	१००	१००		४६५	४६५				
५	शिक्षकको कार्यसम्पादन र विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिसँग जोडेर नतिजामुखी मूल्याङ्कन लागू गर्ने	निरन्तर	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००		
६	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	पटक		१००	१००	१००	१००		४००			४००		
जम्मा			**१२६५**	**१५००**	**१७००**	**१७००**	**२०००**	**०**	**८१६५**	**६८६५**	**०**	**१३००**	**०**	

४.३ समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

शिक्षा क्षेत्रमा समता र समावेशीकरण विशेष रूपमा महत्वपूर्ण छन्।समावेशी शिक्षा प्रणालीले सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ । विद्यालयले विद्यार्थीहरूको विविध आवश्यकता अनुसार पाठ्यक्रम, शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन र भौतिक वातावरण अनुकूल बनाउँछ यसले विशेष आवश्यकता भएका, अपाङ्गता भएका, भाषिक वा सांस्कृतिक रूपमा फरक पृष्ठभूमिका तथा वञ्चित समुदायका बालबालिकालाई शिक्षा प्रणालीमा समावेश गर्न मद्दत गर्दछ ।

समता र समावेशीकरणको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सामाजिक न्याय, समान अवसर, मानव अधिकारको संरक्षण र दिगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दछ । यसले समाजमा रहेका विभेद र असमानता कम गर्दै सबै नागरिकलाई समान रूपमा सम्मानजनक र सक्रिय जीवन जीउने अवसर प्रदान गर्दछ।त्यसैले, समता र समावेशीकरणलाई नीति, योजना र कार्यक्रमहरूको मुख्य आधारका रूपमा ग्रहण गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिकाले शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा समता र समावेशीकरणलाई प्राथमिकता दिँदै विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । नगरपालिकामा हाल करिब ३३ वटा सामुदायिक विद्यालय (धार्मिक समेत) र २० वटा संस्थागत विद्यालय रहेका छन्, जसमा करिब १५९९९ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । तीमध्ये छात्राको संख्या करिब ४८.७९ प्रतिशत रहेको छ भने दलित, जनजाति तथा अन्य वञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूको संख्या पनि उल्लेख्य रहेको अनुमान छ ।

नगरपालिकाले प्राबिधिक शिक्षा अध्ययनरत विद्यार्थीका लागि नगर प्रमुख छात्रबृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । हालसम्म करिब ८४ जना विद्यार्थीले छात्रवृत्ति सुविधा प्राप्त गरेका छन् । त्यसैगरी अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको संख्या करिब ७३ जना रहेको छ र उनीहरूका लागि समावेशी शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास भइरहेको छ ।

यद्यपि, केही विद्यालयहरूमा शिक्षक दरबन्दी, स्रोतसाधन तथा पूर्वाधारको असमानता देखिन्छ । विशेष गरी विपन्न समुदाय तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको नियमित उपस्थिति, सिकाइ उपलब्धि तथा डिजिटल स्रोतमा पहुँच अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ । समग्रमा हेर्दा, दुहबी नगरपालिकाले समता र समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरे पनि सबै समुदाय र समूहसम्म सेवाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न थप तथ्यमा आधारित योजना, लक्षित कार्यक्रम तथा प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक देखिन्छ ।

४.३.३ उद्देश्य

क) शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा सबै बालबालिका र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै विशेषगरी वञ्चित, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता वृद्धि गर्नु ।

ख) जात, लिङ्ग, भाषा, आर्थिक अवस्था, अपाङ्गता तथा भौगोलिक अवस्थाका कारण हुने विभेदलाई न्यूनीकरण गर्दै समावेशी, सुरक्षित र समान अवसरयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु ।

४.३.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्न शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावक लगायत सबै सरोकारवालाहरूलाई नियमित अभिमुखीकरण तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ख) विद्यालयका सबै शैक्षिक तथा अतिरिक्त गतिविधिहरूमा बालबालिकाको समावेशी तथा समान सहभागिता सुनिश्चित गर्ने

ग) विद्यालयमा विशेषगरी छात्राहरूलाई हुने विभेद कम गर्न र गुनासो सुन्नका लागि 'जेन्डर फोकल पर्सन' वा गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गर्ने

घ) प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राखी विद्यार्थी तथा सरोकारवालाहरूका गुनासो सङ्कलन र समाधानको व्यवस्था गर्ने

ङ) सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरू (शौचालय, र्याम्प, सुरक्षित कक्षा कोठा आदि) निर्माण तथा सुधार गर्ने

च) घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकासम्बन्धी आवश्यक विवरण सङ्कलन गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने र सोही आधारमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

छ) साधारण विद्यालयमा भर्ना भएर अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा वा आवश्यक सहयोगी सेवा उपलब्ध गराउने

ज) समावेशी र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यक छात्रवृत्ति तथा अन्य सहयोग कार्यक्रम उपलब्ध गराउने

झ) विशेषगरी किशोरीहरूलाई हुने विभेद, हिंसा तथा हेपाइ न्यूनीकरण गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम, अनुगमन, निरीक्षण तथा आवश्यक अनुसन्धान सञ्चालन गर्ने र विभेद गर्ने व्यक्तिलाई कानुनी दायरामा ल्याउने

४.३.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः समाजमा पछाडि परेका र आर्थिक तथा सामाजिक रुपले कमजोर अपाङ्गता भएका र सहारा विहीन बालबालिकाहरूको विद्यालयमा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाई	भौतिक लक्ष्य (पाँच बर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	
१	सचेतना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	जेन्डर फोकल पर्सनको व्यवस्था	पटक	१			१		४
३.	विद्यालय स्तरमा गुनासो सुनवाई समिति गठन	पटक	१	१	१	१	१	१०
४.	छात्रा छात्रवृत्ति व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	१०

५.	विशेष क्षमता भएका वालकालिकाहरुका लागि छात्रवृत्ति	पटक	१	१	१	१	१	१०
६.	गरिव तथा जेहन्दार छात्रवृत्ति	पटक	१	१	१	१	१	१०
७.	किशोरीहरुको विभेद न्यूनीकरणका लागि अभिमूखीकरण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
८.	तथ्याङ्क सङ्कलन (समावेशीकरण कार्यक्रम सञ्चालनका लागि)	पटक	१	१	१	१	१	१०
९.	माध्यमिक तहका छात्राहरूका लागि आत्मरक्षा (Self-defense) तालिम र विद्यालयहरूमा नियमित मनोसामाजिक परामर्श (Counsel) कार्यक्रम	सङ्ख्या	६	६	६	६	६	६०
१०	स्रोत कक्षा व्यवस्थापन	सङ्ख्या	१	१	१	१	१	१०

ग. लगानी अनुमान

समता र समावेशीकरण		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	सचेतना कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
२	जेन्डर फोकल पर्सनको व्यवस्था							०				वजेट आवश्यक नपर्ने
३	विद्यालय स्तरमा गुनासो सुनवाई समिति गठन							०				वजेट आवश्यक नपर्ने
४	छात्रा छात्रवृत्ति व्यवस्थापन	११००	११५०	१२००	१२००	१२००		५८५०	५८५०			
५	विशेष क्षमता भएका वालकालिकाहरुका लागि छात्रवृत्ति	३००	३००	३००	३००	३००		१५००			१५००	
६	गरिव तथा जेहन्दार छात्रवृत्ति (विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति)	६७८	७००	८००	८००	९००		३८७८	३८७८			
७	किशोरीहरुको विभेद न्यूनीकरणका लागि अभिमूखीकरण कार्यक्रम	८०	८०	८०	८०	८०		४००		२००	२००	
८	तथ्याङ्क सङ्कलन (समावेशीकरण कार्यक्रम सञ्चालनका लागि)	१००	१००	१००	१००	१००		५००	५००			
९	माध्यमिक तहका छात्राहरूका लागि आत्मरक्षा (Self-defense) तालिम र विद्यालयहरूमा नियमित मनोसामाजिक परामर्श (Counsel) कार्यक्रम		३००	३००	३००	३००		१२००			१२००	
१०	स्रोत कक्षा व्यवस्थापन	२३५	२३५	२३५	२३५	२३५		११७५	११७५			
जम्मा		**२५९३**	**२९६५**	**३११५**	**३११५**	**३२१५**	०	**१५००३**	**११४०३**	२००	**३४००**	०

४.४ विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम विद्यालय उमेरका बालबालिकाको समग्र विकास, नियमित उपस्थिती र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सञ्चालन गरिने महत्वपूर्ण कार्यक्रम हो । यस कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई पोषणयुक्त दिवाखाजा उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने, व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाइका व्यवहारहरू प्रवर्द्धन गर्ने तथा विद्यालयमा सुरक्षित र स्वच्छ वातावरण निर्माण गर्ने कार्यहरू गरिन्छन् । यसले बालबालिकाको स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्न, कुपोषण न्यूनीकरण गर्न तथा विद्यालयमा नियमित उपस्थिति र सक्रिय सहभागिता बढाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ । साथै, विद्यालय, अभिभावक र समुदायको सहकार्यमा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइसम्बन्धी सकारात्मक व्यवहार विकास गर्न पनि यस कार्यक्रमले सहयोग गर्दछ ।

४.४.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिकाले बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र समग्र विकास सुनिश्चित गर्न विद्यालय स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ।सामुदायिक विद्यालयहरूमा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्मको दिवाखाजा नेपाल सरकारको व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस कार्यक्रमबाट विशेषगरी आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवारका विद्यार्थीहरू लाभान्वित भएका छन् ।
नगरपालिकाका सबै माध्यमिक तथा केही आधारभूत विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय निर्माण भइसकेको छ र बाँकी विद्यालयमा निर्माण प्रक्रिया जारी छ । कक्षा ६–१२ सम्म अध्ययनरत छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न निःशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामाग्रीको बाकस राखिएको छ । बालिकाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण गरी पोषण सुधारमा सहयोग पुऱ्याइएको छ । यी कार्यक्रमहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य सुधार, कुपोषण न्यूनीकरण, नियमित उपस्थिती र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पुऱ्याउँदै समता र समावेशीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ ।

४.४.३ उद्देश्यहरु

क) बालबालिकाहरुलाई स्वस्थ एवं पोषणयुक्त पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु,
ख) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर बृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाई उपलब्धीमा सुधार गर्नु

४.४.४ रणनीतिहरू

क) सबै सामुदायिक विद्यालयमा बालविकासदेखि कक्षा ८ सम्म पोषिलो र ताजा दिवाखाजा उपलब्ध गराउने ।
ख) विद्यालय भान्सा, भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने भाँडावर्तन र सामाग्री सुधार्ने, समूहमा हात धुने सुविधा विस्तार गर्ने ।
ग) पर्याप्त पानी, साबुन, सफाइ सामाग्री, अलग–अलग शौचालय र युरिनल, किशोरीका लागि चेन्ज रुम, कक्षा र परिसर सरसफाइ सुनिश्चित गर्ने ।
घ) प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सूक्ष्मपोषक तत्व वितरण नियमित गर्ने ।
ङ) किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि सेनिटरी प्याड वितरण साथै प्रयोग गरिएका प्याड नष्ट गर्ने व्यवस्था प्रभावकारी बनाउने ।
च) विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य, स्वच्छता र महिनावारी व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
छ) अपाङ्गता भएका, वञ्चित र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
ज) शिक्षक र कर्मचारीलाई तालिम दिई क्षमता विकास गर्ने ।

झ) अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन, सुधार र मूल्याङ्कनमा सक्रिय सहभागी बनाउने ।

ञ) स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ र किशोरी स्वच्छता कार्यक्रमलाई स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रसँग समन्वय गरी संयुक्त कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने ।

ट) कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन गर्दै प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने ।

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धिः विद्यालयमा अध्ययन गर्न सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाईमा सुधार सहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाई वातावरणमा समतामूलक पहुँच तथा सहभागिता भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	नगर क्षेत्रका विद्यालयहरुमा दिवा खाजा कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	विद्यालय नर्स कार्यक्रम	पटक	०	१	०	०	१	६
३	सामुदायिक विद्यालयका किशोरीहरुलाई निःशुल्क उपलब्ध गराउन सेनेटरी प्याड खरिद तथा वितरण र प्रयोग गरिएका प्याड नष्ट गर्ने व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	१०
४	स्थानीय खाजालाई प्रवर्द्धन गरी विद्यालय पोषण र दिवाखाजा सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने।	वटा	१	०	०	०	०	२
५	हरेक विद्यालयमा साबुन, पानी, सरसफाइ सामग्री उपलब्ध गराउने।	पटक	१	१	१	१	१	१०
६	अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन र सुधारमा सहभागी बनाउने।	पटक	१	१	१	१	१	१०

ग. लगानी अनुमान

विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	नगर क्षेत्रका विद्यालयहरुमा दिवा खाजा कार्यक्रम	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००		१०००००	१०००००			
२	विद्यालय नर्स कार्यक्रम	४६०	९२०	९२०	९२०	१३८०		४६००		२७६०	१८४०	
३	सामुदायिक विद्यालयका किशोरीहरुलाई निःशुल्क उपलब्ध गराउन सेनेटरी प्याड खरिद तथा वितरण र प्रयोग गरिएका प्याड नष्ट गर्ने व्यवस्था	१५५३	१६००	१६००	१६००	१७००		८०५३	८०५३			
४	स्थानीय खाजालाई प्रवर्द्धन गरी विद्यालय पोषण र दिवाखाजा सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने र कार्यान्वयन		६०			६०		१२०			१२०	
५	हरेक विद्यालयमा साबुन, पानी, सरसफाइ सामग्री उपलब्ध गराउने।		३००	३००	३००	३००		१२००			१२००	
६	अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन र सुधारमा सहभागी							०				वजेट आवश्यक नपर्ने
जम्मा		**२२०१३**	**२२८८०**	**२२८२०**	**२२८२०**	**२३४४०**		**११३९७३**	**१०८०५३**	**२७६०**	**३१६०**	**०**

४.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा

४.५.१ परिचय

आपतकालीन अवस्था, जस्तै प्राकृतिक प्रकोप, भुकम्प, आगलागी, महामारी, द्वन्द्व वा अन्य संकटका बेला बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्नु अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ । यस क्रममा विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, अनलाइन, सामुदायमा आधारमा सिकाइको व्यवस्था गरिनु पर्छ । शिक्षण सामग्री, शिक्षक प्रशिक्षण र विद्यार्थीहरूको पहुँचमा ध्यान दिँदै सबै बालबालिकाले समान अवसर पाउनुपर्छ । आपतकालीन शिक्षाले मात्र बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरता सुनिश्चित गर्दैन, उनीहरूको मानसिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र सामाजिक सुरक्षा पनि प्रवर्द्धन गर्छ । यसले दीर्घकालीन विकास र समावेशी समाज निर्माणमा योगदान पुऱ्याउँछ ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिकामा आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्न विभिन्न तयारी र कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् । सिकाइ चैतारी पोर्टलको उपयोग, सिकाइ आपुरण तथा द्रुत सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ । स्थानीय सरकार, शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहकार्यमा संकटमा रहेका बालबालिकाका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री वितरण, अनलाइन वा टेलिफोनका माध्यममार्फत सिकाइको सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था छ । नगरपालिकाले आपतकालीन शिक्षामा पहुँच, सामग्री वितरण र समावेशीता सुनिश्चित गर्न थप योजना र स्रोत व्यवस्थापन गर्दै आएको छ ।

४.५.३ उद्देश्य

क) प्राकृतिक प्रकोप, महामारी वा अन्य संकटका बेलामा पनि सबै बालबालिकाले समान रूपमा निरन्तर शिक्षा प्राप्त गर्न पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्नु

ख) आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुऱ्याउनु

४.५.४ रणनीति

क) संघीय सरकारले बनाएको विपद्/आपतकालीन कार्यविधि स्थानीय स्तरमा लागू गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने ।

ख) स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र अन्य सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गर्ने ।

ग) विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माण लाई कार्यान्वयन गर्ने,

घ) नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने, जसमा सामाजिक विकास समितितको प्रतिनिधित्व रहने ।

ङ) प्रत्येक विद्यालयमा आपतकालीन प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने ।

च) महामारी वा संकटका समयमा वैकल्पिक शिक्षण–सिकाइका उपायहरु तयार गर्ने ।

छ) स्थानीय तह र विद्यालयका कर्मचारी/शिक्षकहरूको आपतकालीन क्षमता विकास गर्ने ।

ज) विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

झ) हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन र दिगो विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

ञ) संकट/आपतकालिन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै सिकाइ निरन्तरता कायम गर्ने ।

ट) कोभिड लगायतका संक्रामक रोगले संकट पार्ने छोटो र लामो अवधि प्रभाव पहिचान गरी समाधान गर्ने ।

ठ) विपद् पूर्व तयारी, प्रतिकार्य र ड्रिल अभ्यासलाई विद्यालयको वार्षिक योजनामा समावेश गर्ने ।

ड) शिक्षक र विद्यार्थीलाई विपद्, जलवायु परिवर्तन र आपतकालीन तयारी सम्बन्धी ज्ञान र व्यवहारिक तालिम दिने ।

ढ) अभिभावक र समुदायलाई आपतकालीन शिक्षामा सक्रिय सहभागी बनाउने ।

ण) संकट–आपतकालिन अवस्था व्यवस्थापनका लागि नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने ।

त) परियोजनमा आधारित शिक्षणलाई प्रोत्साहन गर्ने

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धीः आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुगेको हुनेछ

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	स्थानीय कार्यविधि अनुसार आपतकालीन शिक्षा योजना लागू	वटा	०	१	०	०	०	१
२	नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन	वटा	१	०	०	१	०	३
३	शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई आपत कालिन शिक्षा सम्बन्धी तालिम	वटा	०	१	०	१	०	५
४	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकहरुलाई विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	वटा	१	१	१	१	१	१०
५	वैकल्पिक सिकाइ उपाय तयार राख्ने	पटक	१	०	०	०	१	३
६	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चारसँग समन्वय	पटक	१	१	१	१	१	१०
७	नियमित ड्रिल अभ्यास र आपतकालीन अभ्यास	पटक	१	१	१	१	१	१०
८	विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश	पटक	१	१	१	१	१	१०

ग. लगानी अनुमान

आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	स्थानीय कार्यविधि अनुसार आपतकालीन शिक्षा योजना लागू		१००	१००	१००	१००		४००		४००		
२	नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन	६०	६०	६०	६०	६०		३००			३००	
३	शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई आपत कालिन शिक्षा सम्बन्धी तालिम	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०		७५०			७५०	
४	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकहरुलाई विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
५	वैकल्पिक सिकाइ उपाय तयार राख्ने		१५०		१५०			३००			३००	
६	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चारसँग समन्वय	६०	६०	६०	६०	६०		३००			३००	
७	नियमित ड्रिल अभ्यास र आपतकालीन अभ्यास	६०	६०	६०	६०	६०		३००			३००	
८	विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश							०				रकम आवश्यक नपर्ने
जम्मा		**४३०**	**६८०**	**५३०**	**६८०**	**५३०**	**०**	**२८५०**	**०**	**४००**	**२४५०**	**०**

४.८ प्रविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम

४.८.१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३१ (शिक्षाको हक) ले प्रत्येक नागरिकलाई शिक्षा प्राप्त गर्ने मौलिक अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । यस धाराले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा समेत सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । साथै, राज्यले रोजगारमुखी, जीवनोपयोगी तथा सीपमा आधारित शिक्षा प्रदान गरी दक्ष र सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्ने दायित्व निर्वाह गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ । यसले शिक्षा केवल सैद्धान्तिक ज्ञानमा सीमित नभई व्यवहारिक सीप र रोजगारीसँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिनुपर्ने अवधारणालाई स्थापित गरेको छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम (TVET) लाई राष्ट्रिय शिक्षा प्रणालीको अभिन्न अंगका रूपमा स्वीकार गरेको छ । नीतिअनुसार माध्यमिक तहदेखि नै कक्षा ९ बाट प्राविधिक तथा व्यावसायिक धार सञ्चालन गर्ने, विद्यालयमै सीपमूलक शिक्षाको व्यवस्था गर्ने तथा "एक विद्यालय–एक प्राविधिक कार्यक्रम" को अवधारणा कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य लिइएको छ । साथै, प्रत्येक स्थानीय तहमा कम्तीमा एक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन गर्ने, सामुदायिक विद्यालयमा यसको विस्तार गर्ने तथा SEE पश्चात् पनि विद्यार्थीलाई सीप विकासका अवसर उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।

यस नीतिको प्रमुख उद्देश्य शिक्षालाई प्रत्यक्ष रूपमा रोजगारीसँग जोड्नु हो । अध्ययन, सीप विकास र रोजगारीबीचको सम्बन्धलाई सुदृढ बनाउँदै उद्योग तथा व्यवसायिक क्षेत्रसँग सहकार्य गरी तालिम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । दीर्घकालीन रूपमा कुल विद्यार्थीमध्ये करिब ७० प्रतिशतलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारमा सहभागी गराउने लक्ष्यसमेत निर्धारण गरिएको छ ।

सीप विकासलाई प्रभावकारी बनाउन सीप परीक्षण तथा प्रमाणीकरण (Skill Certification) प्रणालीको व्यवस्था गरिएको छ, जसबाट व्यक्तिले औपचारिक वा अनौपचारिक रूपमा हासिल गरेका सीपलाई समेत आधिकारिक मान्यता प्रदान गरिन्छ । यसले कार्यअनुभव वा वैकल्पिक माध्यमबाट प्राप्त दक्षतालाई पनि मूल्याङ्कन गरी प्रमाणित गर्ने अवसर उपलब्ध गराउँछ ।

प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा सबै वर्ग र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न महिला, दलित, आर्थिक रूपमा विपन्न तथा दुर्गम क्षेत्रका नागरिकका लागि छात्रवृत्ति, विशेष कार्यक्रम तथा सहुलियतका व्यवस्था गरिएको छ । यसले समावेशी र समान अवसरमा आधारित शिक्षा प्रणालीको विकासलाई प्राथमिकता दिएको देखिन्छ ।

शिक्षा ऐन, २०२८ ले विद्यालय तहमा व्यावसायिक शिक्षालाई समावेश गर्ने तथा प्राविधिक धार सञ्चालन गर्ने कानुनी आधार प्रदान गरेको छ । हाल प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् (CTEVT) ले पाठ्यक्रम विकास, परीक्षा सञ्चालन, प्रमाणपत्र वितरण तथा सीप परीक्षणको जिम्मेवारी निर्वाह गरिरहेको छ ।

समग्रमा नेपालको शिक्षा नीतिले TVET मार्फत रोजगारमुखी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्ने, वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवालाई दक्ष बनाउने, स्वरोजगारको अवसर विस्तार गर्ने, उद्योग र शिक्षाबीच समन्वय सुदृढ गर्ने तथा देशभित्रै आवश्यक दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने उद्देश्य लिएको छ । यसै अनुरूप प्राविधिक शिक्षालाई वैकल्पिक विषयका रूपमा होइन, शिक्षा प्रणालीको मूल प्रवाह (Mainstream) का रूपमा विकास गर्ने नीति अवलम्बन गरिएको छ। विद्यालय तहदेखि नै सीप विकासलाई प्राथमिकता दिँदै "शिक्षा = सीप + रोजगार" भन्ने अवधारणालाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्ने दिशामा नेपाल अघि बढिरहेको छ ।

४.८.२ वर्तमान अवस्था

दुहबी नगरपालिका भित्र हालसम्म प्राविधिक धारको औपचारिक शिक्षालय सञ्चालनमा नरहेको अवस्था भए पनि नगरपालिकाले युवाहरू, विद्यार्थी, महिला, दलित, जनजाति, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायका नागरिकलाई सीप, शिक्षा र रोजगारीका अवसरसँग जोड्ने उद्देश्यले विभिन्न प्रभावकारी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । विशेष गरी नगर प्रमुख छात्रवृत्ति कार्यक्रममार्फत आर्थिक रूपमा कमजोर तथा जेहेन्दार विद्यार्थीलाई उच्च तथा प्राविधिक शिक्षामा अध्ययन गर्ने अवसर उपलब्ध गराउने कार्यलाई प्राथमिकता

दिइएको छ। यस कार्यक्रमले स्थानीय तहमा प्राविधिक शिक्षाको प्रत्यक्ष पहुँच नभए पनि विद्यार्थीलाई बाह्य शिक्षालयमा अध्ययन गर्न प्रोत्साहन गर्दै दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याइरहेको छ। त्यसैगरी, दीगो तथा सम्मानित रोजगारीका लागि सीप परियोजना (ENSSURE) दोस्रो अन्तर्गत नगरपालिका, सम्बन्धित निकाय तथा विकास साझेदार संस्थाहरूसँगको समन्वयमा बजारको मागअनुसारका सीपमूलक तालिम, उद्यमशीलता विकास, रोजगार परामर्श, रोजगारीसँग जोडिने क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम, जीवनोपयोगी सीप विकास, प्रशिक्षार्थी तथा रोजगारदाताबीच समन्वय, स्वरोजगार प्रवर्द्धन तथा आयआर्जन वृद्धिका विविध गतिविधिहरू सञ्चालन गरिएका छन्। यस्ता कार्यक्रममार्फत स्थानीय युवालाई दक्ष, प्रतिस्पर्धी र आत्मनिर्भर बनाउने, वैदेशिक रोजगारीमा जानुपर्ने बाध्यता कम गर्ने, स्थानीय स्तरमै सम्मानित रोजगारी तथा उद्यम सिर्जना गर्ने, उत्पादनशील जनशक्ति विकास गर्ने र समावेशी आर्थिक विकासलाई टेवा पुऱ्याउने लक्ष्य राखिएको छ। यसका अतिरिक्त विभिन्न समयानुकूल सीप विकास तालिम, क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम, करियर परामर्श, रोजगार सूचना प्रवाह, महिला तथा युवामुखी उद्यम प्रवर्द्धन, वित्तीय साक्षरता तथा व्यवसाय व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यक्रमहरू समेत सञ्चालन गर्दै नगरपालिका स्थानीय नागरिकको जीवनस्तर उकास्ने, मानव पुँजी विकास गर्ने तथा दीर्घकालीन सामाजिक–आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने दिशामा निरन्तर प्रयासरत रहेको छ। यसरी, प्राविधिक धारको शिक्षालय प्रत्यक्ष रूपमा सञ्चालनमा नरहे पनि छात्रवृत्ति, सीप विकास, रोजगार प्रवर्द्धन तथा उद्यमशीलता अभिवृद्धिसम्बन्धी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत दुहबी नगरपालिकाले प्राविधिक दक्षता, गुणस्तरीय शिक्षा र सम्मानित रोजगारीको पहुँच विस्तार गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरिरहेको छ।

४.८.३ उद्देश्य

१. सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा कम्तीमा एक विद्यालयमा प्राविधिक धार (Technical Stream) सञ्चालन, सम्बर्द्धन र पूर्वाधार विकास गर्नु,

२. स्थनीयतहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमको अवसर बृद्धि गर्नु,

३. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको क्षेत्रमा उत्पादन हुने जनशिक्तका लागि स्थानीयस्तरमा रोजगारी तथा स्वरोजगारीका अवसर उपलब्ध गराउनु,

४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सीप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी, प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाउनु,

५. प्राविधिक, व्यावसायिक र सीपमूलक शिक्षामार्फत स्थानीय स्तरमा रोजगारी र स्वरोजगारीका अवसर उपलब्ध गराई शैक्षिक बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु ,

६. प्राविधिक र व्यवसायीक शिक्षा मार्फत सीपयुक्त, स्वरोजगार र आत्मनिर्भर जनशक्ति उत्पादन गरी नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा सहयोग गर्नु,

७.

४.८.४ रणनीतिहरू

क) नगरपालिकाभित्रका सामुदायिक विद्यालयहरूको भौतिक अवस्था, विद्यार्थी संख्या र भौगोलिक पहुँचको अध्ययन गरी प्राविधिक धार सञ्चालनका लागि उपर्युक्त विद्यालयको छनोट गर्ने।

ख) छानिएका विद्यालयहरूमा आधुनिक प्रयोगशाला (Lab), कार्यशाला (Workshop), र आवश्यक प्रविधिको विकासका लागि बजेट तथा पूर्वाधार सुनिश्चित गर्ने।

ग) विपन्न, दलित, महिला तथा जेहेन्दार विद्यार्थीहरूका लागि प्राविधिक शिक्षामा पहुँच बढाउन नगरप्रमुख छात्रवृत्ति र निःशुल्क भर्नाको व्यवस्था गर्ने।

घ) विद्यालय उमेरका बाहेक विद्यालय बाहिर रहेका वा SEE पछि बसेका युवाहरूका लागि छोटो अवधिका (Short-term) सीपमूलक तालिमहरू सञ्चालन गर्ने।

ङ) कृषि, पर्यटन, सूचना प्रविधि, वा निर्माण जस्ता स्थानीय सम्भाव्यता र बजारको माग (Market Demand) अनुसारका विषयहरूलाई प्राथमिकता दिने।

च) प्राविधिक शिक्षक तथा प्रशिक्षकहरूलाई समयानुकूल तालिम प्रदान गरी शिक्षण सिकाइलाई व्यावहारिक र प्रभावकारी बनाउने।

छ) स्थानीय उद्योग, कलकारखाना, र निर्माण व्यवसायीहरूसँग सम्झौता (MoU) गरी विद्यार्थीहरूका लागि On-the-Job Training/OJT र इन्टर्नसिपको व्यवस्था गर्ने।

ज) प्राविधिक शिक्षा पूरा गरेका युवाहरूलाई स्वरोजगार बन्न उत्प्रेरित गर्न सहुलियतपूर्ण ऋण, बीउ पूँजी (Seed Money), र व्यावसायिक परामर्श (Business Counseling) उपलब्ध गराउने।

झ) अनौपचारिक रूपमा परम्परागत सीप (जस्तै: सिकर्मी, डकर्मी, बुनाइ) सिकेका स्थानीय नागरिक पहिचान गरी उनीहरूको सीप परीक्षण (Skill Testing) गराएर आधिकारिक प्रमाणपत्र दिलाउने।

ञ) नगरपालिकामा उत्पादन भएका दक्ष जनशक्ति र स्थानीय बजारमा उपलब्ध रोजगारीका अवसरहरूबीच समन्वय गराउन एउटा डिजिटल डाटाबेस वा केन्द्र स्थापना गर्ने।

ट) सञ्चालित प्राविधिक कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता र गुणस्तर मापन गर्न एक विज्ञ टोलीमार्फत नियमित अनुगमन गर्ने र सोही अनुसार सुधार गर्दै लैजाने।

४.८.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि,

प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर र रोजगारीको अवसर अभिवृद्धि भई सीपयुक्त, उत्पादनशील र आत्मनिर्भर जनशक्ति विकास हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	सामुदायिक विद्यालयहरूको सम्भाव्यता अध्ययन (Feasibility Study) गरी प्राविधिक धार सञ्चालनका लागि विद्यालय छनोट	वटा		१				१
२	प्राविधिक विद्यालयमा प्रयोगशाला, कार्यशाला तथा आवश्यक उपकरण स्थापना र स्तरोन्नति	पटक			१		१	२
३	लक्षित वर्गका विद्यार्थीका लागि नगर प्रमुख छात्रवृत्ति वितरण तथा निःशुल्क भर्ना कार्यक्रम सञ्चालन	जना	३५	४०	४०	४०	४०	३९०
४	स्थानीय आवश्यकता अनुसार छोटो अवधिका सीपमूलक तालिम सञ्चालन (कार्यगत अभ्यास सहितको तालिम समेत)	वटा	१	१	१	१	१	१०
५	प्राविधिक शिक्षक तथा प्रशिक्षकका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	वटा		२	२	२	२	१६
६	स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायसँग सम्झौता गरी विद्यार्थीलाई OJT/इन्टर्नसिपमा सहभागी	जना	३०	३०	३०	३०	३०	३००
७	सीप प्राप्त युवाहरूलाई उद्यमशीलता विकास तथा बीउ पूँजी सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	जना	०	५	५	५	५	४०
८	परम्परागत सीप भएका व्यक्तिहरूको सीप परीक्षण (Skill Testing) तथा प्रमाणपत्र वितरण कार्यक्रम सञ्चालन	जना	१५	१५	१५	१५	१५	१५०
९	रोजगार सूचना व्यवस्थापनका लागि डिजिटल रोजगार सूचना बैंक (Employment Information System) स्थापना तथा सञ्चालन	वटा			१			२

ग लगानी अनुमान

लगानी अनुमान												
प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	सामुदायिक विद्यालयहरूको सम्भाव्यता अध्ययन (Feasibility Study) गरी प्राविधिक धार सञ्चालनका लागि विद्यालय छनोट		५०					५०			५०	
२	प्राविधिक विद्यालयमा प्रयोगशाला, कार्यशाला तथा आवश्यक उपकरण स्थापना र स्तरोन्नति			५००		५००		१०००	७००		३००	
३	लक्षित वर्गका विद्यार्थीका लागि नगर प्रमुख छात्रवृत्ति वितरण तथा निःशुल्क भर्ना कार्यक्रम सञ्चालन	१३००	१५००	१५००	१५००	१५००		७३००			७३००	
४	स्थानीय आवश्यकता अनुसार छोटो अवधिका सीपमूलक तालिम सञ्चालन (कार्यगत अभ्यास सहितको तालिम समेत)	११००	१५००	१५००	१५००	१५००		७१००	७१००			
५	प्राविधिक शिक्षक तथा प्रशिक्षकका लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम		८०	८०	८०	८०		३२०			३२०	
६	स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायसँग सम्झौता गरी विद्यार्थीलाई OJT/इन्टर्नसिपमा सहभागी	४०	४०	४०	४०	४०		२००			२००	
७	सीप प्राप्त युवाहरूलाई उद्यमशीलता विकास तथा बीउ पूँजी सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन		५००	५००	७००	७००		२४००			२४००	
८	परम्परागत सीप भएका व्यक्तिहरूको सीप परीक्षण (Skill Testing) तथा प्रमाणपत्र वितरण कार्यक्रम सञ्चालन	१८०	१८०	२००	२००	२००		९६०	९६०			
९	रोजगार सूचना व्यवस्थापनका लागि डिजिटल रोजगार सूचना बैंक (Employment Information System) स्थापना तथा सञ्चालन			५००				५००			५००	
जम्मा		**२६२०**	**३८५०**	**४८२०**	**४०२०**	**४५२०**	**०**	**१९८३०**	**८७६०**	**०**	**११०७०**	**०**

परिच्छेद ५

५. विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्त्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारी बोध वा जवाफदेहीपन, विधिको शासन, समता तथा समावेशिता र व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्यहरू प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउन तयार गरिएका संरचना तथा प्रकियाहरू जनाउँदछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्य गर्न, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायित्त्व वहन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शिता तथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरू व्यवस्थित गरिनु पर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले आआफ्नो भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान आवश्यक हुन्छ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचीसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षाको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको व्यबस्थापकीय प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रबन्ध र अनुमगन तथा मूल्याकंन जस्ता क्षेत्रहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान सस्थागत संरचना संघीय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागि कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रकिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचनाअनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व, शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थाग्त संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनका लागि नगर कार्यपालिका, नगरसभा, नगर शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रुपमा रहेका छन् । शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालाको क्षमता विकास हुन जरुरी हुन्छ । त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलनर प्रबोधिकरण मार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ । योजनामा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता विना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन । त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ ।

नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ जमा स्थानीय तहका २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । विभिन्न ऐन र कानुनमार्फत स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ । प्रत्येक तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा / शाखाको व्यवस्था गरिएको छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ। शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन ।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ रहेका छन्। सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तह सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एक एक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ। प्रायः जसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रुपमा बस्न सकेको पाइदैन। सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्ने गर्दछन्।

विद्यालयमा नागरिक बडापत्र राख्ने, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफलजस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले अपेक्षा अनुरुप काम गर्न सकेका छैनन। यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिरएको छ। पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

५.१.३ उद्देश्य

क) स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउनु,
ख) तीन तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ बनाउनु,
ग) स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु,
घ) जनशक्तिहरुको संस्थागत क्षमता विकास गर्नु,

५.१.४ रणनीतिहरू

क) स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने।
ख) संस्थागत संरचनाअनुसार आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने।
ग) कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास गर्ने।
घ) शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापना गरी उनीहरूको व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने।
ङ) प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई नेतृत्व र क्षमता विकास गर्ने।
च) विद्यालय कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्था गर्ने।
छ) विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार गर्ने।
ज) शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने।
झ) विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने।
ञ) मानव, वित्तीय र भौतिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।
ट) स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने।
ठ) ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन र शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने।
ड) विद्यालय अभिभावक नियमित अन्तरक्रिया गर्ने।
ढ) विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यलयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	स्थानीय शिक्षा योजना अद्यावधिक एवम् कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहलाई अनुदान	वटा	१	१	०	०	०	४
२	शैक्षिक सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम, वार्षिक, त्रैमासिक प्रतिवेदन तयारी, IEMIS व्यवस्थापन, शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	१०
३	शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास	पटक	०	१	०	१	०	५
४	शिक्षक पेशागत सहयोग सम्बन्धी कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०
५	प्रधानाध्यापक छनोट परीक्षा लगायतका कार्यक्रम	पटक	१	०	०	०	०	२
६	विद्यालयमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको प्रबन्ध	पटक	३३	३३	३३	३३	३३	३३०
७	विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार	पटक	१	०	०	०	०	२
८	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम	पटक	१	१	१	१	१	१०
९	विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	१०
१०	स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय	पटक	१	१	१	१	१	१०
१२	विद्यालय अभिभावक नियमित अन्तरक्रिया कार्यक्रम	वटा	३३	३३	३३	३३	३३	३३०
१३	विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१०

ग. लगानी अनुमान

लगानी अनुमान												
संस्थागत क्षमता विकास		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	स्थानीय शिक्षा योजना अद्यावधिक एवम् कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहलाई अनुदान	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०		७५०	७५०			
२	शैक्षिक सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम, वार्षिक, त्रैमासिक प्रतिवेदन तयारी, IEMIS व्यवस्थापन, शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन	३००	३००	३००	३००	३००		१५००	१५००			
३	शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
४	शिक्षक पेशागत सहयोग सम्बन्धी कार्यक्रम		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
५	प्रधानाध्यापक छनोटका परीक्षा लगायतका कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००		५००			५००	
६	विद्यालयमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको प्रबन्ध	६६०	७००	७००	७००	७००		३४६०			३४६०	
७	विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
८	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम	५०	५०	५०	५०	५०		२५०			२५०	
९	विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन		८०	८०	८०	८०		३२०			३२०	
१०	स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
११	विद्यालय अभिभावक नियमित अन्तरक्रिया कार्यक्रम		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
१२	विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम		८०	८०	८०	८०		३२०			३२०	
जम्मा		**१३६०**	**१९६०**	**१९६०**	**१९६०**	**१९६०**	**०**	**९२००**	**२२५०**	**०**	**६९५०**	**०**

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय

संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षाको व्यवस्थापन, सञ्चालन र विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्रको शैक्षिक आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत साधनलाई ध्यानमा राखी **शिक्षा योजना** तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय र समावेशी बनाउने उद्देश्यले तय गरिएको **रणनीतिक र कार्यान्वयनमुखी योजना** हो ।यसले विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, वैकल्पिक शिक्षा, साक्षरता, समावेशी शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, सिकाइ उपलब्धि सुधार लगायतका विषयलाई समेट्छ।

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत योजना निर्माण, स्रोत व्यवस्थापन, कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका स्पष्ट प्रक्रिया र संरचनाहरू तय गरिन्छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सम्बन्धित सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिन्छ।

५.२.२ वर्तमान अवस्थाः

दुहवी नगरपालिकाको शिक्षा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन २०७७ तर्जुमा भई कार्यान्यनमा रहेकोमा हाल १० बर्षे नगर शिक्षा योजना निर्माण हुने क्रममा छ। नगरपालिकाले शिक्षा शाखामार्फत विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, समावेशी तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वय र व्यवस्थापन गर्नेछ । योजना कार्यान्वयन अन्तर्गत नगरपालिकाले विद्यालयहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्ने, विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा आवश्यकता अनुसार पुनर्वितरण गर्ने, रिक्त पदमा शिक्षक नियुक्ति प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने तथा शिक्षकहरूको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, क्लस्टर बैठक र मेन्टरिङ कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ। यसका अतिरिक्त प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सूचना प्रविधिमैत्री साथै सिकाइ उपलब्धि सुधार, समावेशी तथा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्ने, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने तथा नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने कार्यहरू पनि गरिनेछन्।

यसका अतिरिक्त नगरपालिकाले सरोकारवालासँग समन्वय गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा आवश्यक जनशक्ति, स्रोत व्यवस्थापन र तथ्याङ्कमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने प्रयास गर्नेछ। जनशक्ति व्यवस्थापन कानुन कार्यविधि निर्माण वजेटको सुनिश्चितता तीन तहका सरकार बीचको समन्वय र सहकार्य वार्षिक रणनीतिक योजना र कार्यान्वयन योजना निर्माण, अनुगमन योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तयारी, विभिन्न सरोकारवालाहरुलाई कार्यक्रमहरुको बारेमा प्रबोधिकरण जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिएको छ ।

५.२.३ उद्देश्यहरुः

क) नगर शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु ।

५.२.४ रणनीतिहरू

क) संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।

ख) कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने ।

ग) कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने ।

घ) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने ।

ङ) विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने ।

च) विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने ।

छ) विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने ।

ज) वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने ।

झ) अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने ।

ञ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि आजीवन सिकाइ सम्वन्धी कार्य गर्ने ।

ट) प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सूचना प्रविधिमैत्री शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	पटक	०	१	०	०	०	२
३	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधिकरण	पटक	०	१	०	०	०	२
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	वटा	३३	३३	३३	३३	३३	३३०
५	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	वटा	१	१	१	१	१	१०
६	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१०
७	नगर शिक्षा योजना मध्यवधी समीक्षा तथा अद्यावधिक	पटक	०	०	०	१	०	१
८	योजना कार्यान्वनयनको अनुगमन सुपरिवेक्षण तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना	पटक	०	०	०	०	०	०
९	शिक्षा योजना कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना तथा जिम्मेवारी निर्धारण	पटक	०	०	०	०	०	०

ग लगानी अनुमानः

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयन		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	०	१००	१००	१००	१००		४००	०	०	४००	
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	०	५०	५०	५०	५०		२००	०	०	२००	
३	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधिकरण	०	१००	१००	१००	१००		४००	०	०	४००	
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	०	२५	२५	२५	२५		१००	०	०	१००	
५	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	०	५०	५०	५०	५०		२००	०	०	२००	
६	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	०	५०	५०	५०	५०		२००	०	०	२००	
७	नगर शिक्षा योजना मध्यवधी समीक्षा तथा अद्यावधिक	०	०	०	२००	०		२००	०	०	२००	
८	योजना कार्यान्विनयनको अनुगमन सुपरिवेक्षण तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना											
९	शिक्षा योजना कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना तथा जिम्मेवारी निर्धारण	०	०	०	०	०		०	०	०	०	
जम्मा		**०**	**३७५**	**३७५**	**५७५**	**३७५**	**०**	**१७००**	**०**	**०**	**१७००**	**०**

परिच्छेद ६

६. लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलव्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दुर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन,२०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलव्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तिय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्यही, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तिय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारवाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षालाई विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गर्नुपर्ने सिफारिस गरिएको भए तापनि पनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाई सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने कार्य अपेक्षाकृत हुन नसकेको अवस्था रहेको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लैजाने नीति उल्लेख गरिएको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शि बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रुपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको राम्रो अवसर प्रदान गरेको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रुपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रुपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा वढि रकम शिक्षक तलव भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शिर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाई लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लागानीका अतिरिक्त पालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत २६ हजार रहेको छ ।

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रुपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घ संस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रुपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यकताका क्षेत्रमा स्रोत उपलव्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन् । नतिजामा आधारित स्रोत

विनियोजन पद्धति मार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

६.३ उद्देश्य

क) योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने,

ख) पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने,

ग) उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु,

घ) खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु

६.४ रणनीतिहरू

क) सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिने,

ख) आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गरिने,

ग) स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाइने,

घ) वार्षिक रूपमा कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गरिने,

ङ) शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गरिने,

च) मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने,

छ) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइने ।

६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

क) शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,

ख) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने ।

६.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत उपक्षेत्र र अन्तरसम्वन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको बजेट विवरण

क्रस	शिक्षाका उप-क्षेत्रहरू		भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष) प्रति इकाइ लागत (रु ००० मा)						श्रोत आँकलन			
		२०८३/८४	**२०८४/८५**	**२०८५/८६**	**२०८६/८७**	**२०८७/८८**	**२०९२/०९३**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	१४३८१	१५५९८	१५२५३	१५५११	१५३६६	०	७६१०९	४९७१९		२६३९०	
२	आधारभतू शिक्षा	१७२२१३	१७२८१८	१७२२८८	१७२७६८	१७२२८८	०	८६२३७५	८१९९५३		४२४२०	
३	माध्यमिक शिक्षा	२८१८	७८०५	७८०५	७८०५	८१०५	०	३४३३८	१४०९०		२०२४८	
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	११५०	२२५०	१७५०	१७५०	१७५०	०	८६५०	१२५०		७४००	
५	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन	२२१२	३२००	३२००	३२००	३२००	०	१५०१२	१९१२		१३१००	
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१२६५	१५००	१७००	१७००	२०००	०	८१६५	६८६५		१३००	
७	समता र समावेशीकरण	२५९३	२९६५	३११५	३११५	३२१५	०	१५००३	११४०३	२००	३४००	
८	विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	२२०१३	२२८८०	२२८२०	२२८२०	२३४४०	०	११३९७३	१०८०५३	२७६०	३१६०	
९	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	४३०	६८०	५३०	६८०	५३०	०	२८५०		४००	२४५०	
१०	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	१०२२०	१९१७०	१९६२०	२०१२०	२०६२०	०	८९७५०	४०२६०	४२००	२३२९०	२२०००
११	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	३१७०	३४२०	४०२०	३६२०	३६२०	०	१७८५०	१३२७०	१२४०	३३४०	
१२	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम	२६२०	३८५०	४८२०	४०२०	४५२०	०	१९८३०	८७६०	०	११०७०	
१३	संस्थात क्षमता विकास	१३६०	१९६०	१९६०	१९६०	१९६०	०	९२००	२२५०	०	६९५०	
१४	शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	०	३७५	३७५	५७५	३७५	०	१७००			१७००	
१५	अनुगमन तथा मूल्यङ्कन	५१५	१५४५	१२९५	१४६५	१२९५	०	६११५	२२२५	०	३८९०	
	जम्मा	**२३६९६०**	**२६००१६**	**२६०५५१**	**२६११०९**	**२६२२८४**	**०**	**१२८०९२०**	**१०८००१०**	**८८००**	**१७०१०८**	**२२०००**

परिच्छेद ७

७. कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

७.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

७.१.१ परिचय

स्थानीय तहले शिक्षा कार्यक्रम कार्यन्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरुप कार्यान्विन गर्नेछ । स्थानिय तह र विद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिईएको छ ।प्रत्येक विद्यालयले र स्थानीय तहले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन । कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध शिक्षा शाखाले गर्नेछ ।

जब कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र बिद्यालय तहमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अनुगमन गरिनेछ । विद्यालय अनगुमनका क्रममा नगरपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षक, प्रशासनिक, व्यवस्थापकीय र भौतिक) नियमित अनुगमन तथा सपुरीवेक्षण गर्नेछन् । अनगुमन पश्चात सरोकारवालाहरुसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रुपमा पालिका र विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ ।

७.१.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिरहेको छ । खासगरी शिक्षा शाखावाट अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनिधिहरुवाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ । विद्यालयमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरिएको छ । कहिलेकाही गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन पक्ष अपेक्षाकृत हुन सकिरहे छैन । प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचालनमा समस्या छ । सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरुको दस्तावेजीकरण र प्रचार प्रसारको पनि खाँचो रहेको छ । ऐन, नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङकन गरिने छ ।

नगर शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिको माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि नगरपालिका तथा सम्वन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्वन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा नगरपालिका वडाहरू, सम्वन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ । अनुगमन प्रक्रिया तथा जिम्मेवारी तपसिल बमोजिम रहने छ:

क्र.स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रकृया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति	अवलोकन, निरीक्षण,	संयोजक	मासिक	आगन्तुक पुस्तिका,
२	नगर शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	

३	वडा कार्यालय	सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदन	अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
४	पालिका		प्रमुख तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ		इकाइ प्रमुख	वार्षिक	
६	शिक्षा शिखा		शाखा प्रमुख	मासिक	
७	विद्यालय सुपरिवेक्षण (विज्ञ तथा अनुभवी शिक्षकहरुको समिति)		संयोजक	मासिक	
८	शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
९	समाजिक विकास मन्त्रालय			वार्षिक	
१०	नागरिक समाज तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्था			आवश्यकता अनुसार	

७.१.३ उद्देश्य

क) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि संयन्त्रको निर्माण गर्नु

ख) अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु

ग) योजना कार्यान्वयनको क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतिहरुलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धी हासिल गर्नु

७.१.४ रणनीतिहरू

क) प्रभावकारी अनुगमनको लागि संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

ख) शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग गर्ने ।

ग) कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनको लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने ।

घ) नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

ङ) विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षणलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने

च) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने ।

छ) योजना अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधि तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने ।

७.१.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) **उपलब्धिः** प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुनेछ ।

ख) **प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः**

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० बर्ष)
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	१०
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	पटक	१	०	०	१	०	५
३	अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण	पटक	१२	१२	१२	१२	१२	१२०
४	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	१	१	१	१	१	१०
५	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	१	१	१	१	१	१०
६	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	१०
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	०	१	०	०	०	२
८	अनुगमन सम्बन्धी क्षमता विकास	पटक	०	१	०	०	०	२
९	सामाजिक परीक्षणलाई, लेखा परीक्षण, विद्यालय सुधार योजना लगायतको प्रभावकारिता र नियमिता	पटक	१	१	१	१	१	१०
१०	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	०	१	०	०	०	२

ग लगानी अनुमान

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा							स्रोत आँकलन			
क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०९२	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	५०	१००	०	०	०		१५०			१५०	
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	२०	०	०	२०	०		४०			४०	
३	अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण	२४५	२४५	२४५	२४५	२४५		१२२५	१२२५			
४	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	१००	१००	१००	१००	१००		५००	५००			
५	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	१००	१००	१००	१००	१००		५००	५००			
६	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण		५००	५००	५००	५००		२०००			२०००	
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
८	अनुगमन सम्बन्धी क्षमता विकास		१५०	०	१५०			३००			३००	
९	सामाजिक परीक्षणलाई, लेखा परीक्षण, विद्यालय सुधार योजना लगायतको प्रभावकारिता र नियमिता		१५०	१५०	१५०	१५०		६००			६००	
१०	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान		१००	१००	१००	१००		४००			४००	
जम्मा		**५१५**	**१५४५**	**१२९५**	**१४६५**	**१२९५**	**०**	**६११५**	**२२२५**	**०**	**३८९०**	**०**

अनुसूची १
कार्यपालिकाको बैठकको निर्णय

आज मिति २०८३ असार १९ गते शुक्रबारका दिन दुहवी नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री वेदनारायण गच्छदारज्यूको अध्यक्षतामा नगरकार्यपालिकाको बैठक बसी तपसिल बमोजिमको उपस्थितीमा तपसिलका विषयहरू माथि छलफल गरी निर्णय गरियो ।

उपस्थितीः

सि.नं.	पदाधिकारीको नाम थर	पद	दस्तखत
१	वेद नारायण गच्छदार	नगर प्रमुख	
२	मेनुका पोखरेल खतिवडा	नगर उप-प्रमुख	
३	मो.अजुल हुसैन	वडा अध्यक्ष	
४	अरविन्द कुमार विश्वास	वडा अध्यक्ष	
५	माधव बहादुर भण्डारी	वडा अध्यक्ष	
६	मो.मस्तकी मिया	वडा अध्यक्ष	
७	रमेश रौनियार	वडा अध्यक्ष	
८	घनश्याम हलुवाई	वडा अध्यक्ष	
९	विजय कुमार चौधरी	वडा अध्यक्ष	
१०	तारिकचन्द सरदार	वडा अध्यक्ष	
११	मेहदी हुसेन	वडा अध्यक्ष	
१२	तुलाराम माझी	वडा अध्यक्ष	
१३	खड्गनारायण उराव	वडा अध्यक्ष	
१४	रामचन्द्र चौधरी	वडा अध्यक्ष	
१५	ललिता चौधरी	कार्यपालिका सदस्य	
१६	बबिता देवी थरूनी	कार्यपालिका सदस्य	
१७	सरिता कुमारी रिषिदेव	कार्यपालिका सदस्य	
१८	ललिता सादा हरिजन	कार्यपालिका सदस्य	
१९	मिना श्रेष्ठ	कार्यपालिका सदस्य	
२०	जयब्रत सरकार	कार्यपालिका सदस्य	
२१	धर्मेन्द्र रिषिदेव	कार्यपालिका सदस्य	
२२	सरिता मुसहर्नी	कार्यपालिका सदस्य	
२३	सुवर्ण घिमिरे	प्र.प्र.अ.	
२४	शिवनारायण चौधरी	सहयोगी	
२५	श्याम कुमार साह तेली	सहयोगी	

आज मिति २०८३ असार १९ गते शुक्रबारका दिन दुहवी नगरपालिकाको नगर प्रमुख बेदनारायण गच्छदारज्यूको अध्यक्षतामा बसेको कार्यपालिका वैठकमा तपसिल बमोजिमको प्रस्तावहरु पारित गर्ने निर्णय गरियो ।

प्रस्तावहरुः

प्रस्ताव नं. १ - वार्षिक समिक्षा सम्बन्धमा ।
प्रस्ताव नं. २ - फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र र कृषि प्रशोधन केन्द्रको सम्झौता सम्बन्धमा ।
प्रस्ताव नं. ३ - जग्गा भाडा तथा सटर भाडा सम्बन्धमा ।
प्रस्ताव नं. ४ - PDA सम्झौता सम्बन्धमा ।
प्रस्ताव नं. ५ - नगर शिक्षा योजना स्वीकृत गर्ने सम्बन्धमा ।
प्रस्ताव नं. ६ - विविध ।

निर्णयहरुः

निर्णय नं. १ - प्रस्ताव नं १ माथि छलफल गर्दा यस नगरपालिकाको आ.व. २०८२/०८३ को वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनस्तरको समीक्षाबाट प्राप्त सुझाव कार्यान्वयन गर्न कार्यालयलाई निर्देशन गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं. २ - प्रस्ताव नं २ माथि छलफल गर्दा यस नगरपालिकाको वडा नं ४ स्थित निर्माणाधिन फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र तथा वडा नं. १० मा निर्मित कृषि प्रशोधन केन्द्रको प्रदेश लगानी प्राधिकरण मार्फत सार्वजनिक नीजि साझेदारी योजना विकास सम्झौता गर्ने नगरपालिकाको तर्फबाट नगर प्रमुख श्री बेदनारायण गच्छदार र प्राविधिक विकास शाखा प्रमुख महेश धिताललाई पठाउने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं. ३ - प्रस्ताव नं ३ माथि छलफल गर्दा यस नगरपालिकाको वडा नं. ४ मा रहेको खेलकुद रंगशालामा अवस्थित सटर भाडामा लिएका व्यक्तिले सटर भाडा लामो समय सम्म नबुझाएको सटर खाली गर्न दिएको सूचना दिने र उक्त सटर भाडा बक्यौता नतिरेको व्यक्ति/संस्थाको भाडा असुल कानून बमोजिम गर्ने प्रकृया अधि बढाउने र खाली भएका सटरहरुलाई पुनःमुल्याङ्कन गरी बजार दर विश्लेषणका आधारमा नया दररेट निर्धारण गरी बढाबढमा भाडा लगाउने प्रकृया अघि बढाउने साथै भर्खर मात्रै सम्पन्न कृषि हाटबजारका सटर भाडा लगाउन राजश्व परामर्श समितिलाई दररेट निर्धारण गरी पेश गर्न निर्देशन गर्ने निर्णय गरियो

निर्णय नं. ४ - प्रस्ताव नं ४ माथि छलफल गर्दा यस नगरपालिकाको आ.व. २०८२/०८३मा संचालित ठेक्काहरु समयमानै संचालन भई कार्य समेत सूचारु भैरहेकोमा केही ठेक्का(कालोपत्रे) विटुमिन तथा आवश्यक सामाग्री अभावले कार्य गर्न समस्या परेको ठेकेदार पक्षको निवेदन एवं वर्तमान विश्व परिवेशमा देखिएको द्वन्द लगायतका कारण संचालित ठेक्काहरु मध्ये नेपाल सरकारबाट प्राप्त सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान एवं प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकमबाट संचित ठेक्काको म्याद प्रगति समिक्षाका आधारमा २०८३/०८/३० सम्म थप गरी संचालन गर्न कार्यालयलाई निर्देशन गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं. ५ - प्रस्ताव नं ५ माथि छलफल गर्दा यस दुहबी नगरपालिकाको १० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८३/०८४-२०९३/०९४) मस्यौदा निर्माण कार्यदलका सदस्यहरू तथा विज्ञहरूद्वारा दुहबी नगरपालिकाका जनप्रतिनाधिहरू, शाखाका प्रमुखहरू, कर्मचारीहरू, विद्यालयका प्र.अ., शिक्षकहरू, विशेष आवश्यकता भएका शिक्षकहरू, विद्यालय कर्मचारीहरू र स्थानीय बुद्धिजीवीहरू लगायतको सार्थक सहभागितामा तयार पारिएको यस नगरपालिकाको "नगर शिक्षा योजना (२०८३/०८४-२०९३/०९४)" स्वीकृत गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं. ६ - विविध

निर्णय नं. क - प्रस्ताव नं क माथि छलफल गर्दा यस नगरपालिकाको वडा नं. १० मा मुल सडकमा लागिरहेको हाटबजारलाई दुर्घटना सुरक्षाको दृष्टिले स्थानान्तरण गर्ने भनी ०-१२-१४-० कट्ठा जग्गा भाडामा लिएकोमा सो स्थापना समेत हाटबजार सानै अवरोध उत्पन्न भएकोले निज जग्गाधनी असारी थरुनीको अन्नबाली क्षितपूर्ति मुल्याङ्कन गरी ठेक्का रद्द गर्न र क्षितपूर्ति सहायता उपलब्ध गराउन कार्यालयलाई निर्देशन गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं. ख - प्रस्ताव नं ख माथि छलफल गर्दा यस नगरपालिकाको वडा नं. ४ स्थित कृषि हाटबजार पार्किङ शुल्को आन्तरिक ठेक्का रु. १ लाखमा न्युनतम दररेट राखी सूचना प्रकाशन गर्दा कोही निवेदन नभएकोले उक्त मुल्यमा २० प्रतिशत घटी गरी पुनःठेक्का बन्दोबस्त गर्न कार्यालयलाई निर्देशन गर्ने निर्णय गरियो ।

अनुसूची २

योजना निर्माण कार्यदल

नाम/थर	पद	कार्यालय	पद	कैफियत
श्री विकास घिमिरे	शिक्षा शाखा प्रमुख	दुहवी नगरपालिका	संयोजक	
श्री पिताम्वर अधिकारी	मा. शि. तृतीय	सरस्वती मावि दुहवी	सदस्य	
श्री इन्दिरा कटुवाल	मा.शि. तृतीय	विष्णु मावि दुहवी	सदस्य	
श्री आनन्द कुमार चौधरी	मा.शि. तृतीय	गोपाल मावि दुहवी	सदस्य	
श्री निश्चल शाक्य	प्रिन्सिपल	महेन्द्र मेमोरियल एकेडेमी	सदस्य	
श्री सन्तोस तिमल्सिना	प्राविधिक सहायक	दुहवी नगरपालिका	सदस्य	
श्री दिपक बहादुर चन्द	प्राविधिक सहायक	दुहवी नगरपालिका	सदस्य	

अनुसूची ३
सरोकारवालाहरुको भेलाको उपस्थिति

आज मिति २०८३/०३/१४ गते आईतबारका दिन दुहबी नगरपालिकाको १० वर्षे नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि गठित कार्यदलको संयोजनमा सरोकारवालाहरूसँग सुझाव सङ्कलन तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम दुहबी नगरपालिकाका शिक्षा शाखा प्रमुख श्री विकास घिमिरेज्यूको संयोजकत्वमा देहाय बमोजिमका सहभागीहरूको उपस्थितिमा शिक्षा योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन तथा शैक्षिक विकाससँग सम्बन्धित विभिन्न विषयहरूमा विस्तृत छलफल तथा सुझाव सङ्कलन गरियो ।

उपस्थिति

नाम/थर	कार्यालय/विद्यालयको नाम	पद	हस्ताक्षर	कैफियत
विकास घिमिरे	दुहबी नगरपालिका	संयोजक		
आनन्द कुमार चौधरी	गोपाल माध्यमिक विद्यालय	सदस्य		
इन्दिरा कटुवाल	विष्णु माध्यमिक विद्यालय	सदस्य		
पिताम्बर अधिकारी	सरस्वती माध्यमिक विद्यालय	सदस्य		
निश्चलराज शाक्य	महेन्द्र मेमोरियल एकेडेमी	सदस्य		
सन्तोष तिमल्सिना	दुहबी नगरपालिका	सदस्य		
दिपक बहादुर चन्द	दुहबी नगरपालिका	सदस्य		
विमल नेपाल	जनता क्याम्पस	विषय विज्ञ		
ताजुद्दिन रैन	जनता मायावती आधारभूत विद्यालय	प्र.अ.		
नौसाद रैन	मदन आश्रित आधारभूत विद्यालय	प्र.अ.		
रामनारायण साह	नेपाल राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय	''		
सुरेन्द्रकुमार चौधरी	नवीन शिक्षा निकेतन आधारभूत विद्यालय	''		
सुभद्रा बहरदार	दिनेश चौधरी स्मृति आधारभूत स्कूल	प्र.अ.		
हरीप्रसाद ढुङ्गना	भोला आधारभूत विद्यालय	प्र.अ.		
टंक्कमणि राउत	वि.पि आधारभूत विद्यालय	प्र.अ.		
तेजप्रसाद तिम्सिना	सरस्वती माध्यमिक विद्यालय	प्र.अ.		
जितेन्द्रप्रसाद साह	पञ्चायत आधारभूत विद्यालय	प्र.अ.		
उमा खड्का	पञ्चायत आधारभूत विद्यालय	प्र.अ.		
रामानन्द प्रमाणी	आधारभूत विद्यालय	''		
दामोदर माझी	भलुवा आधारभूत विद्यालय	प्र०अ०		
गुञ्जा चौधरी	विष्णु माध्यमिक विद्यालय	प्र०अ०		
सुशिला कार्की	वि.पि आधारभूत विद्यालय	''		
जयनारायण गच्छदार	पशुपति आधारभूत विद्यालय	''		
कालिराम उराँव	शारदा आधारभूत विद्यालय	''		
चन्द्रशेखर चौधरी	वि.पि आधारभूत विद्यालय	''		
सुरेशकुमार चौधरी	जनता माध्यमिक विद्यालय	प्र.अ.		
ईश्वरवती चौधरी	ग्राम जनता आधारभूत विद्यालय	''		
उद्धव प्रसाद रेग्मी	दुर्गा आधारभूत विद्यालय	प्र.अ.		
आनन्दकुमार चौधरी	गोपाल माध्यमिक विद्यालय	''		

मेघराज लुइटेल	हिमालय आदर्श माध्यमिक विद्यालय	प्र०अ०	[signature]	
बलिराम चौधरी	कर्मा आधारभूत विद्यालय	,,		
प्रमोद कुमार यादव	शारदा आधारभूत विद्यालय	,,	[signature]	
सूर्य बहादुर निरौला	शाल्पा माध्यमिक विद्यालय	प्र०अ०	[signature]	
उर्मिलाकुमारी यादव	एकता ज्ञान मैथिल आधारभूत विद्यालय	प्र०अ०	[signature]	
मो. सफिद रहमान	मदरसा इस्लामिया	प्र०अ०	[signature]	
	नयाँ इस्लाम मदरसा	,,		
मो. हफिज	नुरी मदरसा इस्लामपुर	,,		
मो इलियाज मियाँ	मदरसा ज्याउल इस्लाम	प्र०अ०	[signature]	
दाउद आलम	मदरसा इस्लाहुल मुस्लिमिन	,,		
मो सइमुद्दीन मियाँ	बेलाल पब्लिक स्कूल मदरसा	,,		
मोलिम मियाँ	मदरसा तब्लिगुल इस्लाम	प्र०अ०	[signature]	
शिवनारायण [illegible]	इटहर्वी न.पा.		[signature]	

आज मिति २०८३ असार १६ गते बिहान १०.१० बजे दुहबी नगरपालिकामा दश वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८३/०८४-२०९३/०९४ निर्माणको लागि सम्बन्धित सर्वपक्षीय भेला तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम**"शैक्षिक सुशासनका लागि संस्थागत क्षमता विकास, विद्यार्थी मूल्याङ्कन, शिक्षक मेन्टरिङ, तथा विद्यालय सुपरिवेक्षण अनुदान अन्तर्गत"** यस पालिकाका नगर प्रमुख श्री वेद नारायण गच्छदार ज्यूको सभाध्यक्षमा तपसिल बमोजिमका व्यक्तित्वहरूको उपस्थिति रहेको छ।

<u>तपसिल</u>

क्र.सं.	सहभागीहरुको नाम	पद	कार्यालय/विद्यालयको नाम	हस्ताक्षर
१	श्री वेदनारायण गच्छदार	नगर प्रमुख	दुहबी नगरपालिका	
२	श्री मेनुका पोखरेल खतिवडा	नग उपप्रमूख	दुहबी नगरपालिका	
३	मो. अजुल हुसेन	१ नं वडा अध्यक्ष	१ नं वडा	
४	श्री अरबिन्द कुमार विस्वास	२ नं वडा अध्यक्ष	२ नं वडा	
५	श्री माधव बहादुर भण्डारी	३ नं वडा अध्यक्ष	३ नं वडा	—
६	मो. मोस्तकी मिया	४ नं वडा अध्यक्ष	४ नं वडा	
७	श्री रमेश कुमार रौनियार	५ नं वडा अध्यक्ष	५ नं वडा	
८	श्री घनश्याम हलुवाइ	६ नं वडा अध्यक्ष	६ नं वडा	
९	श्री विजय कुमार चौधरी	७ नं वडा अध्यक्ष	७ नं वडा	
१०	श्री तारिक चन्द्र सरदार	८ नं वडा अध्यक्ष	८ नं वडा	
११	मो. मेहदी हुसेन.	९ नं वडा अध्यक्ष	९ नं वडा	
१२	श्री तुलाराम माझी	१० नं वडा अध्यक्ष	१० नं वडा	
१३	श्री खड्ग नारायण चौधरी	११ नं वडा अध्यक्ष	११ नं वडा	
१४	श्री रामचन्द्र चौधरी	१२ नं वडा अध्यक्ष	१२ नं वडा	
१५	श्री सुवर्ण घिमिरे	प्र.प्र.अ	दुहबी नगरपालिका	—
१६	श्री विकास घिमिरे	शि.शा.प्र	दुहबी नगरपालिका	
१७	श्री सुदिप अधिकारी	प्राचार्य	म.प्रा.वि.	
१८	श्री लोचनराज न्यौपाने	तालिम प्रमुख	''	
१९	श्री घनश्याम लिम्बु	इन्स्ट्रक्टर	कार्यक्रम अधिकृत	

२०	श्री प्रल्हाद सिंथार	इनस्योर	कार्यक्रम अधिकृत	[signature]
२१	सत्य नारायण भगत	श्री सरस्वती मा. वि	CG Teacher	[signature]
२२	कौपिला अधिकारी	" " "	" "	[signature]
२३	गुन्जा चौधरी	श्री विष्णु मा. वि	प्रधानाध्यापक	[signature]
२४	सूर्यबहादुर त्रिशिल	श्री शाल्मा	प्र. अ.	[signature]
२५	रामचन्द्र सुतिहार	श्री शाल्मा मा. वि	शि. शि.	[signature]
२६	इन्द्रदेव शाह	" शाल्मा.	CGT	[signature]
२७	आनन्द कुमार चौधरी	गोपाल मा. वि.	प्र. अ.	[signature]
२८	[illegible]	जनता मा. वि	C.G.T	[signature]
२९	रामाकान्त चौधरी	श्री गोपाल मा. वि	CGT.	[signature]
३०	प्रेम कुमार मण्डल	श्री गोपाल "	CGT.	[signature]
३१	ब्रिज किशोर गुप्ता	पञ्जीकरण दुहबी न. पा.	MIS Operator	[signature]
३२	निरज बहेल	पशु सेवा	अधिकृत कैयी	[signature]
३३	पवन प्रधान	रोजगार शाखा	रोजगार संयोजक	[signature]
३४	हिरा कुमार चौधरी	उद्यम विकास शाखा	वरिष्ठ उद्यम विकास सहजकर्ता	[signature]
३५	मैना राई		वडा - सचिव	[signature]
३६	युवती ओझा	महिला विकास शाखा	दुहबी न. पा.	Rubab
३७	पार्वता लिम्बु	अधिकृत कैयी	न्यायिक शाखा	[signature]
३८	टीकादेवी अधिकारी	श्री विष्णु मा. वि	C.G.T.	[signature]
३९	हर्दे नारायण माझी	श्री हिमालय आदर्श मा. वि	CGT	[signature]
४०	शिवजी पासवान	"	"	[signature]
४१	मेघराज खुइटेल	हिमालय आदर्श मा. वि	प्र. अ.	Meghraj
४२	तेज प्र. लिम्बु	ज. मा. वि	प्र. अ.	[signature]
४३	सुरेश कुमार चौधरी	जनता मा. वि दुहबी -१०	प्र. अ.	[signature]
४४	इन्दिरा कटुवाल	विष्णु मा. वि	CGT	[signature]
४५	युवराज चौधरी	दुहबी न. पा.	ITO	[signature]

४६	बिमल नाथ चौधरी	यातायात शाखा प्र.	दुहबी न.पा.	[signature]
४७	अजय कुमार गौतम	शाखा प्रमुख	दुहबी न.पा. कृषि	[signature]
४८	लिला नाथ ढुंगाना	आ.लें.प प्रमुख	आ.लें.प	[signature]
४९	उत्तम कुमार श्रेष्ठ	शाखा प्रमुख	राजस्व	[signature]
५०	सुरेन्द्र पोड्ड्‌इ	सहायक पाँचौं	प्रशासन	[signature]
५१	विष्णुदेव प्र. साह	CGT	जनता मा.वि.	[signature]
५२	शिव नारायण चौधरी	का. स.	दुहबी न.पा	[signature]
५३	कुमारी सुन्दास	का. स.	दुहबी न.पा.	[signature]
५४	बिन्दा मामी	का. स.	दुहबी न.पा	[signature]
५५	अमृत कुमार राजवंशी	पालिका	दुहबी	[signature]
५६	खड्ग ना. उराव	वडा अध्यक्ष	दुहबी - ११	[signature]
५७	रामिया रिजाल	सहायक	दुहबी न.पा. योजना शाखा	[signature]
५८	सोमेश कु. मण्डल	ना. सुब्बा	"	[signature]
५९	अजित कुमार चौधरी	पं. इन्जिनियर	दुहबी न.पा.	[signature]
६०	अनिल कुमार सिंह	कृषि शाखा	" " "	[signature]

६

संयोजक

मिति:२०८३।०३।१६ गते

अनुसूची ४
दुहबी नगरपालिका अन्तर्गत सञ्चालित विद्यालयहरु

दुहबी नगरपालिका अन्तर्गत सञ्चालित विद्यालयहरु, प्रअको नाम र सम्पर्क नं.

क्रसं	इमिस कोड	विद्यालयको नाम	ठेगाना	कक्षा	नाम/थर	फोन नं.	कै.
१	060200001	जनता मायावती आधारभूत विद्यालय	दुहवी १	१-८	ताजुद्दिन रैन	९८४२०६५३८०	सामुदायिक
२	060200008	मदन आश्रित आधारभूत विद्यालय	दुहवी १	१-५	नौसाद रैन	९८०४०२९०००	सामुदायिक
३	060100003	नेपाल राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय	दुहवी २	१-८	रामनारायण साह	९८१९९२९५८३	सामुदायिक
४	060200007	नवीन शिक्षा निकेतन आधारभूत विद्यालय	दुहवी २	१-८	सुरेन्द्रकुमार चौधरी	९८४२०६९१५०	सामुदायिक
५	060200033	दिनेश चौधरी स्मृति आधारभूत स्कूल	दुहवी २	१-४	सुभद्रा बहरदार	९८१७३२३३६५	सामुदायिक
६	060200006	भोला आधारभूत विद्यालय	दुहवी ३	१-७	हरीप्रसाद ढुङ्गना	९८६२१६८७५३	सामुदायिक
७	060200003	वि.पि आधारभूत विद्यालय	दुहवी ४	१-८	टंक्कमणि राउत	९८४२३१४८०१	सामुदायिक
८	060200004	सरस्वती माध्यमिक विद्यालय	दुहवी ५	१-१२	तेजप्रसाद तिम्सिना	९८४२१००७२४	सामुदायिक
९	060200005	पञ्चायत आधारभूत विद्यालय	दुहवी ५	१-८	जितेन्द्रप्रसाद साह	९८१५३८६४६८	सामुदायिक
१०	060200002	पञ्चायत आधारभूत विद्यालय	दुहवी ६	१-५	उमा खड्का	९८४२९३३६२३	सामुदायिक
११	060100001	आधारभूत विद्यालय	दुहवी ७	१-८	रामानन्द प्रमाणी	९८४२१९२७००	सामुदायिक
१२	060100002	भलुवा आधारभूत विद्यालय	दुहवी ७	१-८	दामोदर माझी	९८४२४४९३६५	सामुदायिक
१३	060500002	विष्णु माध्यमिक विद्यालय	दुहवी ८	१-१०	गुञ्जा चौधरी	९८४२३६८१५४	सामुदायिक
१४	060500003	वि.पि आधारभूत विद्यालय	दुहवी ८	१-५	सुशिला कार्की	९८१५३७०९४८	सामुदायिक
१५	060500001	पशुपति आधारभूत विद्यालय	दुहवी ९	१-५	जयनारायण गच्छदार	९८०४०७४३३०	सामुदायिक
१६	060480001	शारदा आधारभूत विद्यालय	दुहवी १०	१-५	कालिराम उराँव	९८६२००८६४८	सामुदायिक
१७	060480002	वि.पि आधारभूत विद्यालय	दुहवी १०	१-५	चन्द्रशेखर चौधरी	९८००९५२६३०	सामुदायिक
१८	060480003	जनता माध्यमिक विद्यालय	दुहवी १०	१-१०	सुरेशकुमार चौधरी	९८४२०५८४९६	सामुदायिक
१९	060520001	ग्राम जनता आधारभूत विद्यालय	दुहवी ११	१-५	ईश्वरवती चौधरी	९८०५३४७१०८	सामुदायिक
२०	060520002	दुर्गा आधारभूत विद्यालय	दुहवी ११	१-८	उद्धव प्रसाद रेग्मी	९८६२२३०५०३	सामुदायिक
२१	060520003	गोपाल माध्यमिक विद्यालय	दुहवी ११	१-१०	आनन्दकुमार चौधरी	९८४२०९५०९६	सामुदायिक
२२	060420001	हिमालय आदर्श माध्यमिक विद्यालय	दुहवी १२	१-१०	मेघराज लुइटेल	९८६२०७८८५४	सामुदायिक
२३	060420002	कर्मा आधारभूत विद्यालय	दुहवी १२	१-५	बलिराम चौधरी	९८०४३९०४६७	सामुदायिक
२४	060420003	शारदा आधारभूत विद्यालय	दुहवी १२	१-८	प्रमोद कुमार यादव	९८०५९३५६८७	सामुदायिक

२५	060420004	शाल्पा माध्यमिक विद्यालय	दुहवी १२	१-१०	सूर्य बहादुर निरौला	९८४२५६०३३४	सामुदायिक
२६	060420007	एकता ज्ञान मैथिल आधारभूत विद्यालय	दुहवी १२	१-३	उर्मिलाकुमारी यादव	९८१०४७७३४३	सामुदायिक
२७	060200016	मदरसा इस्लामिया	दुहवी १	१-५	मो. सफिद	९८४२५८५५२९	मदरसा
२८	060200026	नयाँ इस्लाम मदरसा	दुहवी १	१-३			मदरसा
२९	060200017	नुरी मदरसा इस्लामपुर	दुहवी १	१-३	मो. हफिज	९८००९३९५८६	मदरसा
३०	060200028	मदरसा ज्याउल इस्लाम	दुहवी २	१-५	मो इलियाज मियाँ	९८०४३९८८५०	मदरसा
३१	060200015	मदरसा इस्लाहुल मुस्लिमिन	दुहवी ४	१-८	दाउद आलम	९८१५३५४६६६	मदरसा
३२	060500006	बेलाल पब्लिक स्कूल मदरसा	दुहवी ९	१-८	मो सइमुद्दीन मियाँ	९८०७३०५७५७	मदरसा
३३	060500007	मदरसा तब्लिगुल इस्लाम	दुहवी ९	१-९	मोलिम मियाँ	९८०४०९०५९७	मदरसा
३४	060060015	ओकासा एकेडेमी	दुहवी १	१-४	रिजवान फिरदोस	९८०७०७४३१३	संस्थागत
३५	060200014	दुहवी आदर्श इङ्लिस बोर्डिङ स्कूल	दुहवी २	१-१०	निरेशलाल चौधरी	९८१४३४४७४४	संस्थागत
३६	060200032	सतीदेवी एकेडेमी	दुहवी २	१-६	खेमनारायण माझी	९८८२१७६३३५	संस्थागत
३७	060200030	मेरीकम्बा इङ्लिस स्कूल	दुहवी २	१-८	हीरा चौधरी	९८४२१३५०६५	संस्थागत
३८	060200034	गोकुल किड्जी स्कूल	दुहवी २	१-८	विद्यानन्द यादव	९८४९०६६८५१	संस्थागत
३९	060090018	वि एस मोडल बोर्डिङ स्कुल	दुहवी ३	१-१२	मनिस प्रसाद रौनियार	९८४२०८७७०३	संस्थागत
४०	060200010	माउण्ट मनास्लु सेकेण्डरी विद्यालय	दुहवी ३	१-१०	शङ्कर थापा	९८६१९४९६४६	संस्थागत
४१	060200031	विद्या संस्कार एकेडेमी	दुहवी ३	१-५	दिपेश राउत	९८४२१३४६७९	संस्थागत
४२	060060019	सेन्ट पौल्स जुनियर कलेज	दुहबी ३	ECD	मनिस प्रसाद रौनियार	९८४२०८७७०३	संस्थागत
४३	060200009	महेन्द्र मेमोरियल एकेडेमी	दुहवी ४	१-१२	निश्चल राज शाक्य	९८५२०५७२००	संस्थागत
४४	060200019	मेघानन्द इन्टरनेश्नल एकेडेमी	दुहवी ५	१-५	राजेश मन्धडा	९८४२१८९७७७	संस्थागत
४५	060270050	हाम्रो गोदावरी इङ्लिस बोर्डङ स्कूल	दुहवी ६	१-१०	ज्योती साह	९८०७३१०१४१	संस्थागत
४६	060200012	लिटिल फ्लावर एजुकेशनल फाउण्डेसन	दुहवी ५	१-९	सुरेश चौधरी	९८१०४२४८००	संस्थागत
४७	060200011	दुहवी चिल्ड्रेन एकेडेमी	दुहवी ६	१-१०	सुशिल शाक्य	९८४२१९१००७	संस्थागत
४८	060500009	सन बिम इङ्लिस स्कूल	दुहवी ८	१-१०	दया वजगाईँ	९८०५३६२९९०	संस्थागत
४९	060500005	थर्ड आई पब्लिक स्कूल	दुहवी ८	१-१०	पुरुषोत्तम राई	९८४२०५०२६३	संस्थागत
५०	060500004	माउण्ट एभरेष्ट इङ्लिस बोर्डिङ स्कूल	दुहवी ८	१-१२	सुखतिर मियाँ	९८१०५६९२३६	संस्थागत
५१	060060018	इकरा पब्लिक स्कूल	दुहबी ९	ECD	मो. एस. रहमान	९८१०५६९२३७	संस्थागत
५२	060060016	बुद्ध आइडल एकेडेमी	दुहबी १०	ECD	राम कुमार चौधरी	९८०४३०५३६५	संस्थागत
५३	060520005	सुनसरी नमुना इङ्लिस बोर्डङ स्कूल	दुहवी ११	१-७	नवराज चौधरी	९८४२१२२८७७	संस्थागत
५४	060520004	अस्मिता एण्ड अभिषेक एकेडेमी	दुहवी ११	१-८	हरिनारायण माझी	९८६२२९२३२४	संस्थागत

५५	060520006	न्यू होली चाइल्ड	दुहवी ११	१-४	सञ्जय चौधरी	९८११०९३१०७	संस्थागत
५६	060420005	केशलिया इङ्लिस बोर्डिङ स्कूल	दुहवी १२	१-८	सुनिल बञ्जारा	९८४२०२६७४४	संस्थागत
५७	060420006	बाल विद्या मन्दिर इङ्लिस बोर्डिङ स्कूल	दुहवी १२	१-८	करणलाल चौधरी	९८२७०५०५२३	संस्थागत
५८	060060017	जियाउल हक मदरसा	दुहबी १२	ECD	डा. खालिद हुसैन	९८४२०६४३००	संस्थागत